

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Bakalářská práce

Tomáš Pírek

Krize rodiny v současné literatuře pro děti a mládež

Olomouc 2015

vedoucí práce: doc. PhDr. Vlasta Řeřichová, CSc.

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 13. 4. 2015

.....

Tomáš Pírek

Poděkování

Děkuji vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Vlastě Řeřichové, CSc., za odborné rady a vedení při zpracování této práce.

OBSAH

Úvod	5
1 Rodina a její vliv na formování osobnosti dítěte	7
1.1 Domov a rodinné prostředí v procesu utváření hodnot dětí a mládeže.....	8
1.2 Funkce rodiny	9
1.2.1 Biologicko-erotická (reprodukční) funkce	10
1.2.2 Ekonomicko-zabezpečovací funkce	10
1.2.3 Emocionální funkce	10
1.2.4 Výchovná funkce	10
1.3 Typy rodiny.....	11
1.3.1 Vlastní.....	11
1.3.2 Nevlastní.....	11
1.3.3 Úplná	13
1.3.4 Neúplná.....	14
1.4 Krize rodiny	15
1.4.1 Smrt rodiče jako jedna z příčin vzniku krize rodiny	16
2 Život a tvorba Ivy Procházkové	20
2.1 Analýza a interpretace díla Uzly a pomeranče	22
3 Život a tvorba Roberta Williamse	36
3.1 Analýza a interpretace díla Luke a Jon	36
4 Srovnání románů Uzly a pomeranče a Luke a Jon	47
Závěr	50
Seznam použité literatury a pramenů	52
Anotace	

Úvod

Ve své bakalářské práci se věnuji rodině a rodinné krizi ve vybraných dílech současné literatury pro děti a mládež. Blíže se zabývám rodinami, jež jsou silně poznamenány smrtí matky. Touto problematikou se zabývá prozaička Iva Procházková ve svém díle *Uzly a pomeranče* a také Robert Williams v románu *Luke a Jon*, na které se ve své práci zaměřuji. Stěžejním úkolem je analýza a interpretace zmiňovaných vybraných děl, ve kterých tyto autoři reagují na současnou realitu. Zobrazují řadu aktualizovaných společenských témat, mezi která patří neúplná rodina, mezilidské vztahy, sociální a generační rozdíly, role hendikepovaného jedince ve společnosti, nezaměstnanost, dítě v krizi nebo třeba alkoholismus.

Hlavním důvodem volby tohoto tématu byl především silný zájem o rodinnou problematiku, protože jsem i já jako dospívající jedinec prožil krizovou situaci v rodině. Navíc se jako budoucí učitel, během své pedagogické praxe, setkám s řadou žáků, jejichž chování i prospěch budou do jisté míry ovlivněny rodinnou situací a budou tak odrážet kvalitu jejich rodinného prostředí. Ve své bakalářské práci se pak konkrétně věnuji rodině s jedním rodičem – otcem, která vznikla smrtí matky. Příčinou této volby bylo především velké zaujetí knihami *Uzly a pomeranče* a *Luke a Jon*, ve kterých se tato krizová situace objevuje.

Cílem mé bakalářské práce je poukázat na důležitost rodiny v životě člověka, a to prostřednictvím postav hlavních hrdinů vybraných děl Ivy Procházkové a Roberta Williamse. Zdůraznit také, jak velký negativní vliv na ni má tragická událost – smrt matky. Dílčím cílem bude také zaměřit se na život české spisovatelky Ivy Procházkové a zahraničního autora Roberta Williamse a zabývat se jejich dosavadní tvorbou.

Bakalářskou práci jsem rozčlenil do čtyř kapitol a několika podkapitol. První kapitola se věnuje rodině a jejímu vlivu na formování osobnosti dítěte. V jejích podkapitolách se zaměřuji na domov a rodinné prostředí, které neodmyslitelně patří k domovu, popisují funkce a typy rodiny. Touto úvodní částí chci prostřednictvím odborné literatury poukázat na to, jak důležitou funkci zastupuje rodina v životě dítěte. V další části kapitoly se nejdříve obecně zabývám krizí rodiny, poté se zaměřuji na smrt rodiče jako jednu z příčin vzniku krizové situace v rodině. Věnuji také otci jako jedinému rodiči, který po úmrtí matky zůstává s rodinou sám. Druhá kapitola je věnována životu a tvorbě významné prozaičky Ivy Procházkové, podrobně zde také analyzuji a interpretuji její román *Uzly a pomeranče*. Třetí kapitola se zaměřuje na Roberta Williamse, jeho život, tvorbu a analýzu a interpretaci románu *Luke a Jon*. V poslední kapitole srovnám výše zmíněná díla, která obsahují řadu podobných prvků. Porovnáám zde postavy

hlavních hrdinů, příčiny smrtí jejich matek. Dále se zabývám vztahem, který mají vůči svému otci a sleduji oba chlapce v interakci s ostatními členy rodiny.

Pro zpracování tohoto tématu jsem využil odborné publikace zabývající se rodinou, její psychologií i konkrétními krizemi, které v ní mohou vzniknout. Informace jsem čerpal například z knih prof. Zdeňka Matějčka, světově uznávaného dětského psychologa. Při rozboru děl jsem vycházel z konkrétního románu Ivy Procházkové *Uzly a pomeranče* a Roberta Williamse *Luke a Jon*, při jejichž analýzách jsem se opíral o monografii Svatavy Urbanové *Dialogy Ivy Procházkové* a knihu Jany Sladové, Vlasty Řeřichové a kolektivu *Dětství a dospívání v současné literatuře pro děti a mládež*.

1 Rodina a její vliv na formování osobnosti dítěte

Rodina existuje především proto, aby lidé mohli pečovat o své děti. Stává se základní jednotkou každé lidské společnosti.¹ Rodinou rozumíme společenství lidí, malou sociální skupinu či buňku, společenskou jednotku, která vzniká na základě manželského a pokrevního svazku.² Nukleární rodina je tvořena rodiči (matkou, otcem) a dítětem (dětmi) a tvoří jádro rodiny. Jedná se o společenství rodinných příslušníků žijících ve společné domácnosti, kteří mezi sebou vytvářejí silné závazky a navazují intenzivní vztahy intimity, vzájemnosti a závislosti.³

Za primární rodinné spojenectví je považován vztah mezi matkou a dítětem, který vzniká a zároveň se stabilizuje již v období těhotenství. Dítě si poté osvojuje společenské role vlivem kontaktu s dospělými členy rodiny a sourozenci. Kvalitní a dobře fungující rodina je založena na pevném vztahu mezi mužem a ženou. Nejvýznamnější rodinnou aliancí dítěte je spojenectví mezi dítětem a rodičem stejného pohlaví, tzv. aliance „rodová“. V tomto spojenectví se dítě učí nápodobou a jednoduše se s rodičem identifikuje. Díky ní se učí nejen základům své sexuální role, ale rozvíjí také svůj intelekt, osvojuje si dovednost regulovat emoce, učí se sociální inteligenci i morálnímu citění.⁴

Součástí rodiny jsou i příbuzní a v takovém případě hovoříme o rodině „rozšířené“. Jedná se o vztah mezi všemi pokrevními příbuznými, kteří se jakkoliv vstupují do rodinného kruhu (babičky, tety, bratřenci, sestřenice...)⁵

Modelové situace mezilidského chování probíhají právě v rodině. Kladné citové vztahy mezi rodiči, rodiči a dětmi, sourozenci, ale i ostatními příbuznými jsou nutným předpokladem pozitivního vývoje osobnosti dítěte. Působí však i na psychickou rovnováhu všech členů rodiny. Vyrovnání a šťastní rodiče vytvářejí lepší prostředí pro výchovu dětí v rodině a stávají se dobrým výchovným vzorem, protože přináší spoustu radostných podnětů do života dítěte. Naopak v rodině dysfunkční je šťastných podnětů až příliš málo. Dítě je tedy produktem rodiny, které se odráží v jeho chování, vlastnostech i hodnotách.⁶

---

¹ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 9.

² GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II*. dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 7.

³ DANEK, J., SIROTOVÁ, M., FRÝDKOVÁ, E. *Hodnotová orientácia v procese výchovy a vzdelávania*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2013, s. 81-82. ISBN 978-80-263-0514-9.

⁴ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 92.

⁵ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II*. dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 8.

⁶ DANEK, J., SIROTOVÁ, M., FRÝDKOVÁ, E. *Hodnotová orientácia v procese výchovy a vzdelávania*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2013, s. 95.

Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti, s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory. Tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává – sociální dovednosti, bez kterých se v dospělosti neobjede.⁷

1.1 Domov a rodinné prostředí v procesu utváření hodnot dětí a mládeže

*Hodnotová orientace je proces formování vztahu dětí, mládeže i dospělých ke skutečností objektivní reality, vytváření představ, tužeb i přání v reálných podmínkách prostředí.*⁸ Rozumíme tím získávání a rozvíjení životních postojů a přístupů dětí a mládeže, které dále ovlivňují jejich vztah k životu. Hodnotami jsou tedy považovány dlouhodobé a všeobecné ideály a cíle konkrétní osoby. Hodnoty nepředstavují pouze to, co je k životu nevyhnutelné, potřebné či užitečné, ale i to, čeho si vážíme, co obdivujeme, cítíme a milujeme, i to, co je nám drahé, milé a blízké našemu srdci. Hodnoty zároveň ovlivňují naše chování i jednání, usměrňují nás při chápání a hodnocení věcí i skutečností a mají vliv na celkový život člověka.⁹ Domov a rodinné prostředí má tedy nezastupitelnou funkci při formování osobnosti dítěte a utváření jeho životních hodnot.

Domov je jednou z nepostradatelných podmínek šťastného dětství, které je důležité pro bezproblémové utváření lidské osobnosti a lidských hodnot. Domov znamená především místo, ve kterém se dítě cítí v bezpečí. Představuje stabilní a chráněné prostředí, jež se stává ústředním místem rodinných vztahů. Symbolizuje také místo lidského vzdělávání a poznávání.¹⁰ Součástí domova je rodinné prostředí, které představuje významný faktor určující mravní vývoj dítěte. Harmonické rodinné prostředí nejlépe zajišťuje správný rozvoj dítěte, protože se v něm bez větších problémů přizpůsobují požadavkům a osvojují si právě ty hodnoty, ke kterým je rodiče vychovávají.¹¹

---

⁷ MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003, s. 9.

⁸ DANEK, J., SIROTOVÁ, M., FRÝDKOVÁ, E. *Hodnotová orientácia v procese výchovy a vzdelávania*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2013, s. 47.

⁹ DANEK, J., SIROTOVÁ, M., FRÝDKOVÁ, E. *Hodnotová orientácia v procese výchovy a vzdelávania*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2013, s. 96.

¹⁰ MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989, s. 175-177.

¹¹ DANEK, J., SIROTOVÁ, M., FRÝDKOVÁ, E. *Hodnotová orientácia v procese výchovy a vzdelávania*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2013, s. 90.

Domov i rodinné prostředí je tvořeno „našimi“ lidmi, tedy osobami, k nimž patříme, a které zároveň patří k nám. Tito lidé představují podstatnou složku našeho domova. Rodiče jsou zpravidla ti, kteří vytvářejí dítěti domov a v případě, že se na něm podílejí oba rodiče zároveň, hovoříme o ideální situaci. Rodinnou atmosféru poté dotvářejí všichni ostatní členové, kteří ve společné domácnosti žijí nebo jsou s rodinou v úzkém společenském styku¹²

*Rodina zabezpečuje zachování vlastního hodnotového systému, který představuje kulturní dědictví a reguluje způsob rodinného života.*¹³ A proto děti, které prožily láskyplné dětství a měly šťastný domov, mají větší pravděpodobnost, že vytvoří pěkným domov i svým dětem.¹⁴ Závažným problémem, v procesu výchovy dítěte i v rozvoji jeho celé osobnosti, se stává nesoulad mezi hodnotami a rodinným chováním. Mnohá rozhodnutí a jejich následné konflikty vznikají v rodinách právě kvůli hodnotám. Nastalé problémy vytvářejí vysokou úroveň stresu, nespokojenosti, úzkosti, které ovlivňují celkovou rodinnou atmosféru. . Někdy dokonce mohou vést až k oddělení člena rodiny, nebo k její úplné destrukci.¹⁵

1.2 Funkce rodiny

Rodina plní hned několik základních funkcí. Jejich kvantitativní a kvalitativní naplnění je závislé na společenských podmínkách a na rodinné struktuře. Jednotlivé funkce rodiny jsou ovlivněné politikou, hospodářstvím i kulturou, která vytváří vlastní životní styl doby, v němž se odráží negativní vlivy dnešní společnosti. Mezi ně patří neustálá uspěchanost, stres, špatný životní styl či konzumnost života, což má za následek vysokou rozvodovost, neúplnost rodiny, existence problémových nebo dysfunkčních rodin, které se stále častěji objevují v naší společnosti. Funkce rodiny jsou také ovlivněné nejen sociálními vztahy a individuálními postoji členů rodiny, ale i věkovým složením a velikostí rodiny, úrovní vzdělání rodičů, orientací zájmů a pohlavní převahou členů rodiny.¹⁶

---

¹² MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989, s. 175-177.

¹³ DANEK, J., SIROTOVÁ, M., FRÝDKOVÁ, E. *Hodnotová orientácia v procese výchovy a vzdelávania*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2013, s. 93.

¹⁴ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 10.

¹⁵ DANEK, J., SIROTOVÁ, M., FRÝDKOVÁ, E. *Hodnotová orientácia v procese výchovy a vzdelávania*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2013, s. 93.

¹⁶ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II*. dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 11.

1.2.1 Biologicko-erotická (reprodukční) funkce

Jedná se především o uspokojování sexuálních potřeb partnerů a rozmnožovacích procesů.¹⁷ Funkce spočívá také ve vytvoření podmínek pro zdravý biologický rozvoj členů rodiny, především dětí. Zabývá se otázkami svobodného rozhodnutí o počtu dětí a jejich časového odstupu, zdravé výživy, pobytu na čerstvém vzduchu, tělesné aktivity a zdraví.¹⁸

1.2.2 Ekonomicko-zabezpečovací funkce

Prezentuje podíl členů rodiny na společenském výrobním procesu (zaměstnanost) a zabezpečování materiálních podmínek a potřeb jednotlivých členů rodiny s ohledem na jejich živní jistoty. Rodiče nesou odpovědnost za materiální zajištění svých dětí a v případě, že nemohou o své děti dostatečně ekonomicky zabezpečit, pomáhá jim stát nejrůznějšími sociálními příspěvky. Mezi ně patří především rodinné přídatky na děti, příspěvky v mateřství, stipendia či daňové úlevy aj.¹⁹

1.2.3 Emocionální funkce

Zakládá se na intenzivní citové vazbě mezi členy rodiny. Tato funkce vzniká a realizuje se především na třech základních úrovních, a to především mezi manžely, rodiči a dětmi a mezi sourozenci.²⁰ Rodinné prostředí má být láskyplné a naplněné životním optimismem. Všichni členové rodiny mají k sobě přistupovat s láskou, vyrovnaností, vzájemnou důvěrou i odpovědností, mají se snažit o spolupráci. Pouze za těchto okolností může rodina kvalitně fungovat a současně i uspokojovat základní potřeby bezpečí, sounáležitosti a citové odezvy. Základním úkolem rodiny je rovněž vytváření vhodných emocionálních a charakterových vlastností dětí.²¹

1.2.4 Výchovná funkce

Tato funkce se v průběhu ději měnila ve svém obsahu i rozsahu nejvíce. Ačkoliv v dnešní době zabírá velkou oblast výchovy škola, respektive další společenské instituce, přece jen neformální výchova v rodině zůstává vlastním jádrem výchovného působení.²² Jde v podstatě o cílevědomé, záměrné a dlouhodobé působení rodiny na své členy, zejména děti, v souladu

---

¹⁷ MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1974, s. 44.

¹⁸ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II*. dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 11.

¹⁹ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II*. dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 11-12.

²⁰ MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1974, s. 44.

²¹ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II*. dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 12.

²² MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1974, s. 43.

s jejich individuálními potřebami a společenskými zájmy. Dochází tak k jejich všestrannému formování, které má adaptační a anticipační charakter.²³

1.3 Typy rodiny

Výchova dětí je považovaná za velmi složitý proces, v němž na jedné straně stojí ti, kteří vychovávají a na druhé ti, již jsou vychovávaní. Obě strany se během celého procesu výchovy neustále ovlivňují a jeho základem je tedy vztah založený na vzájemné důvěře a především lásce.

Rodiny, ve kterých nechybí žádný člen, disponují nejlepšími předpoklady pro výchovu dětí. V tomto rodinném prostředí se dítěte nejlépe daří a od samého začátku se může zdravě a harmonicky rozvíjet jeho osobnost. Existují ovšem rodiny, ve kterých není možné zajistit bezproblémový vývoj dítěte a dokonce některé z nich nemohou zajistit bezpečí ani rozvoj svých členů. O nich hovoříme jako o rodinách problémových, které zpravidla mají narušenou některou ze svých funkcí. V naší společnosti existují za těchto předpokladů rodiny vlastní či nevlastní, úplné a neúplné.²⁴

1.3.1 Vlastní

Rodina, v níž je dítě pokrevně spojeno s rodiči se nazývá „vlastní rodina“. Pro formování osobnosti dítěte, jeho vývoj a další život nemá však biologická příslušnost zásadní význam pro jedince.²⁵ Je to především proto, že dítě za své rodiče považuje ty osoby, které se mu věnují, dávají mu dostatek lásky a mateřsky či otcovsky se k němu přistupují. Tito lidé představují pro dítě opravdovou rodinu.²⁶

1.3.2 Nevlastní

Nevlastní rodina vzniká za předpokladu, že se o dítě nemohou starat jeho biologičtí rodiče. Tato situace může nastat hned z několika důvodů, a to jako důsledek úmrtí rodičů či jejich dlouhodobou nemocí. V některých případech jsou rodiče pracovním vyčerpáním a z časových důvodů nezvládají péči. Někteří z nich se prostě jen nechtějí o dítě starat nebo se starají velmi málo, a proto jim je později soudem odebráno atd. Dítě tedy vyrůstá v rodině nevlastní

---

²³ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II.* dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 12.

²⁴ MÁROVÁ, Z., MATĚJČEK, Z., RADVANOVA, S. *Výchova dětí v neúplné rodině.* 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, s. 50-51.

²⁵ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II.* dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 23.

²⁶ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní.* Praha: Portál, 1994, s. 69.

(náhradní), ve které sice neplatí pokrevní spojenectví mezi dítětem a rodiči, přesto se toto prostředí nejvíce blíží přirozené rodině.²⁷ Jak už bylo výše zmíněno, pokrevní vztah mezi rodičem a dítětem nemá pro vývoj dítěte zásadní význam, protože je nejdůležitější stálá přítomnost vysoce citově angažovaných rodičů. Nezáleží tedy na tom, zda se jedná o vlastní či nevlastní rodiče, protože „jsou vlastní matky, které v lásce mateřské selhávají, a naopak existují náhradní matky, které ji dovedou dávat v míře vrchovaté.“²⁸

Biologicky nevlastní rodiče mohou dítě do své péče získat osvojením neboli adopcí. V tomto případě nabývají podle zákona všechna práva a povinnosti v péči o dítě jako jeho vlastní rodiče. Tento typ náhradní rodinné péče je považován za nejvýhodnější, protože nejlépe napodobuje přirozenou rodinu. Dochází v něm k přijetí cizího dítěte náhradními rodiči v tak vysoké právní, citové, ale i sociální rovině, že vznikají citově shodné vazby, které běžně nacházíme mezi dětmi a jejich biologickými rodiči, kteří se o ně starají. Adoptované dítě zároveň přijímá příjmení svých nových rodičů a tímto aktem definitivně zanikají právní vazby s původní rodinou.²⁹

Další možností je tzv. pěstounská péče, která je v poměru k vlastní rodině hned za adopcí. Tento typ péče je mnohem volnějším svazkem, jenž je vhodný pro děti, které není možné z právního hlediska osvojit nebo je složité vyhledat vhodné náhradní rodiče vzhledem ke zdravotní, mentální nebo sociální charakteristice dítěte. Pěstounská péče vzniká rozhodnutím soudu, ten svěří pěstounům dítě do své péče a ze závažných důvodů může rozhodnout také o jejím následném zrušení. Pěstouni přebírají odpovědnost za výchovu dítěte a zároveň mají právo zastupovat ho a spravovat jeho záležitosti. Biologičtí rodiče v tomto případě neztrácejí všechna práva a povinnosti ve vztahu k dítěti, jako je tomu u adopce. Dítěti zároveň zůstává původní jméno.³⁰ Tento druh náhradní péče umožňuje pěstounům navíc i péči o celou skupinu dětí, za kterou dostávají určitou finanční odměnu. Poté vznikají tzv. SOS dětské vesničky.³¹

V rámci pěstounské péče se setkáváme také s pojmy „poručenství“ a „opatrovnictví“. Poručenství je vyšší typ pěstounské péče, ve kterém se zákonným zástupcem stává „poručík“. Do tohoto typu péče vstupují děti vyššího věku nebo děti se zdravotním či jiným hendikepem,

---

²⁷ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II.* dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 23-24.

²⁸ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní.* Praha: Portál, 1994, s. 69.

²⁹ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. *Osvojení a pěstounská péče.* 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 13-15.

³⁰ MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní.* Praha: Portál, 1994, s. 22-23.

³¹ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II.* dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 24.

keré nemají šanci na osvojení. Jde o právní uvolnění dítěte, kdy biologičtí rodiče nemají rodičovskou zodpovědnost. Poručík nemá k dítěti vyživovací povinnost, ale má nárok na dávky sociální podpory. Opatrovník zase vykonává pouze konkrétní práva a povinnosti stanovená soudem.³²

Existuje řada dětí, které z nějakého důvodu nemohou vyrůstat v rodině adoptivní a nemohou být ani součástí pěstounské péče. Pro ně zabezpečuje stát ústavní zařízení známé jako dětský domov. Takovéto zařízení je u nás dvojího typu:

- a) *Dětské domovy rodinného (bytového) typu* vznikají přestavěním některých původních dětských domovů. Výsledkem přebudování je rozdělení ústavu na jednotlivé bytové jednotky, v nichž žije skupina dětí různého věku a pohlaví. Spolu s nimi žijí vychovatelé, kteří se v jejich výchově střídají. Jedná se tak o stálou skupinu dětí a vychovatelů.³³
- b) *Kojenecké ústavy a dětské domovy klasického typu* jsou nejvíce vzdáleny klasické rodině. Nacházejí se v nich skupiny dětí rozdělených podle věku. Vychovatelé se u skupin střídají a probíhají v nich jednotné výchovné programy.³⁴

Posledním typem nevlastní rodiny jsou považovány rodiny, v nichž jeden z rodičů není vlastní, je tedy pro dítě biologicky cizí. Tento typ neustále přibývá vlivem rostoucí rozvodovosti. Jestliže osamělý rodič opět vstoupí do sňatku s novým partnerem či partnerkou, získává dítě nového nevlastního otce či matku.³⁵

1.3.3 Úplná

Úplná rodina je tvořena oběma rodiči a jejich dítětem nebo dětmi, kteří spolu trvale žijí v jedné domácnosti. Avšak ani tento typ rodiny se dvěma rodiči není vždy dokonalý, a přesto má svůj hluboký význam. *Kvalitní vztah mezi rodiči je modelem, podle něhož se děti učí vytvářet své budoucí vztahy. Proto by děti měly vnímat cit, vzájemnou podporu a spolupráci v rodině i dobré vztahy rodiny se širším okolím.*³⁶ Ani fyzická přítomnost obou rodičů není

---

³² MATEJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s. 17-18.

³³ MATEJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres: [vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí]*. Praha: Galén, 1994, s. 169.

³⁴ MATEJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres: [vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí]*. Praha: Galén, 1994, s. 169-170.

³⁵ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II*. dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 25.

³⁶ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 134.

zárukou kvality působení na zdravý rozvoj osobnosti dítěte. Záleží především na konkrétních lidech jako rodičích, kteří si plní své rodičovské funkce.³⁷

1.3.4 Neúplná

Za neúplnou rodinu se považuje rodina, která je tvořena pouze jedním rodičem a jeho dítětem či dětmi. S tímto typem rodiny, kdy jeden rodič při výchově zcela chybí, setkáváme poměrně často, a to v průběhu celé historie.³⁸ V minulosti nejčastěji vznikaly příčinou smrti jednoho z rodičů. Rozvody se konaly také, nebyly však hlavní příčinou vzniku neúplných rodin jako v dnešní době.³⁹ Rozlišujeme různé způsoby vzniku rodiny s jedním rodičem:

- a) *úplná rodina vůbec nevznikne*⁴⁰ - tato situace nastává ve chvíli, kdy svobodná matka zůstává od prvopočátku sama s dítětem
- b) *úplná rodina přestane dočasně nebo trvale plnit svoji funkci*,⁴¹ a to v okamžiku, kdy jeden z rodičů opustí rodinu a druhý již neuzavře opětovné manželství, nebo z důvodů vykonávání vojenské služby či výkonu trestu
- c) *úplná rodina zanikne, a to buď přirozenou cestou (smrtí jednoho z rodičů) nebo cestou nepřirozenou (rozvodem manželství)*⁴²

V současné době se nejčastěji setkáváme s domácnostmi rozvedených či odděleně žijících rodičů. Objevují se i domácnosti svobodných matek, které však své mateřství vědomě plánovaly.⁴³

„Neúplnost“ rodiny ještě sama o sobě nijak neznamená, že by se v ní měla objevovat řada problémů. Je ale jasné, že rodina s jedním rodičem prochází řadou těžkých situací a zajistit v ní zdárný vývoj dítěte, je pro jednoho rodiče velmi obtížný úkol. Z psychologického hlediska má na dítě vliv několik specifických okolností, např. zda chybějícím rodičem je otec či matka, zda se dítě do neúplné rodiny již narodilo, nebo se rodina neúplnou stala až během pozdějšího vývoje. Důležitý je také způsob, jakým je chybějící rodič nahrazován a nesnadné bývají také

---

³⁷ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II.* dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 25.

³⁸ ŠTASTNÁ, A. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích.* 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2009, s. 12.

³⁹ MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti.* 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989, s. 29.

⁴⁰ ŠTASTNÁ, A. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích.* 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2009, s. 12.

⁴¹ ŠTASTNÁ, A. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích.* 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2009, s. 12.

⁴² ŠTASTNÁ, A. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích.* 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2009, s. 12.

⁴³ ŠTASTNÁ, A. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích.* 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2009, s. 13.

otázky finančního zabezpečení rodiny a konečně na řadu přichází samotná osobnost dítěte. Právě pro něho je tato situace obzvlášť náročná.⁴⁴ Dítě v ní navíc postrádá důležitý vzor mužské, v případě, že odešel otec, či ženské, chybí-li v domácnosti matka, role. Tato skutečnost zhoršuje postupné vytváření ženské identity u dívky a mužské identity u chlapce.⁴⁵

1.4 Krize rodiny

Současnou situaci rodiny ovlivňují zásadním způsobem změny, které se projevují v naší společnosti. Jedná se především o změny v ekonomice, zdravotním a sociálním zabezpečení, ve školství, v informatice, dopravě, náboženství, sexualitě, liberalizaci role ženy aj. Tyto změny mají výrazný podíl na stmelování rodiny. Mají na ni ovšem také negativní vliv, což vede k podstatným změnám v jejich funkcích nebo k jejímu zániku.⁴⁶ *Určité procento rodin prožije část svého života v krizové situaci, z nich určitá část dokonce většinu svého života. Jiné rodiny naopak pojem „krize“ téměř neznají.*⁴⁷

Krize je negativní či problematická situace, která se považuje za nevyhnutelný jev lidské civilizace. Současná rodina se dá obecně charakterizovat jako rodina v krizi. Existuje celá řada krizových jevů objevujících se v rodinách. Jednou z nich je porušení spojitosti mezi mladší a starší generací, tedy i mezi dětmi a rodiči, roste nestabilita manželského páru, což má za následek vysoké procento rozvodovosti. Dochází k uvolňování rodinných pout. Dalšími krizovými rodinami jsou rodiny se zanedbávaným, zneužívaným, případně týraným dítětem, ale i dospělým, také s tělesně či duševně postiženým členem. Rodiny mladistvého delikventa. Vyskytuje se stále více a více svobodných matek. Setkávám se s členem rodiny závislým na alkoholu, drogách, automatech a v neposlední řadě se objevují kritické situace, které vznikají následkem smrti dítěte nebo rodiče.⁴⁸

---

⁴⁴ MÁROVÁ, Z., MATĚJČEK, Z., RADVANOVÁ, S. *Výchova dětí v neúplné rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975, s. 51-56.

⁴⁵ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II*. dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 26.

⁴⁶ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II*. dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 28.

⁴⁷ MÁCHOVÁ, J. *Duševní hygiena rodinného života*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1974, s. 159.

⁴⁸ GRECMANOVÁ, H. *Obecná pedagogika II*. dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000, s. 28.

1.4.1 Smrt rodiče jako jedna z příčin vzniku krize rodiny

Smrt rodiče, nebo i obou, je považována za extrémní krizovou situaci v životě dítěte. Dnes je tato situace, ve srovnání s minulostí, již relativně vzácná, přesto se s ní v dnešní době setkáváme.⁴⁹

Ztrátu rodičovské osoby úmrtím, lze z psychologického hlediska charakterizovat jako definitivní a neodvolatelnou událost v životě člověka na rozdíl od jiných „ztrát“ či například rozvodu. Psychologicky odlišně působí na dítě, ale i člověka obecně, smrt náhlá a úmrtí způsobené vlivem dlouhodobé nemoci. Hlavní rozdíl je v tom, že náhlá smrt je zcela nečekaná, a tudíž se s ní nemůže jedinec dopředu nijak vypořádat. V této situaci zažívá nejdříve šok, z něhož se teprve osoba postupně vzpamatovává, zatímco rodiny s vážně nemocným členem se na jeho odchod mohou relativně dopředu připravit.⁵⁰

Domácnost s těžce nemocným rodičem prochází řadou závažných změn. Členové rodiny musejí měnit své rodinné zvyky a svůj běžný denní program musí neustále přizpůsobovat nemocnému členovi. V závislosti na povaze a závažnosti nemoci jsou často nuceni měnit své výhledy do budoucna a přeorganizovat plány spojené s dalším životem rodiny. Z hlediska fungování rodiny je poměrně důležité, zda je nemocným rodičem matka či otec. Onemocnění matky se obecně nese hůře, protože právě ona vykonává většinu domácích prací, kdy se stará o vaření, je zodpovědná za přípravu dětí do školy a ve chvíli, kdy je zasažena nemocí, musí tyto povinnosti převzít někdo jiný. Dítě je nepříjemnou situací značně poznamenáno, protože tato těžká životní zkušenost zcela mění jeho psychiku a postoje ke světu. Již od svého narození je zcela přirozeně egocentrické a žádá si neustálou pozornost. Jeho potřeby musí být vždy uspokojeny přednostně a v okamžiku, kdy matku či otce zasáhne nemoc se veškerá pozornost soustřeďuje na nemocného člena rodiny. Dítě je touto skutečností zaskočeno. Veškeré zájmy jsou nyní zaměřené na nemocného. Právě nyní dochází u dítěte k přehodnocení svých dosavadních životních postojů a nastává postupný přerod v jeho chování. Mění se hierarchie jeho hodnot a učí se postupně neuplatňovat tolik své potřeby a zájmy. Do popředí celé rodiny se dostává těžce nemocný rodiče a dítě za něj přebírá i určité povinnosti.

Nemoc rodiče je z psychologického hlediska velmi náročná situace, protože dítě chce vidět své rodiče jako zdatné a výkonné osoby. Svým způsobem je považuje za „nesmrtelné“, a tedy jako svědek matčiny či otcovi nemoci prožívá obavy, zároveň je naplněno strachem

---

⁴⁹ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres: [vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí]*. Praha: Galén, 1994, s. 102.

⁵⁰ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, s. 89-90.

z toho, co všechno se může stát. Nemoc rodiče má velký vliv na křehkou harmonii rodinného života.⁵¹

At' už byla smrt rodiče náhlá či způsobená vážnou nemocí, je bezpochyby jasné, že se s touto těžkou situací budou všichni členové vypořádávat dlouhou dobu. V této chvíli hraje důležitou roli především informovanost dítěte o ztrátě rodičovské osoby, která je neodkladná. *Zkušenost učí, že zatajení či odložení pravdy v těchto případech situaci dítěti neulehčuje, nýbrž naopak ztěžuje. Dítě lépe prožívá fázi otřesu, protestu i beznaděje v blízkosti těch, kdo jsou stejně naladěni a kdo v dané chvíli jsou mu oporou.*⁵² *Jejich méně vyspělá psychika není v tomto případě křehčí, nýbrž naopak plastičtější, schopnější ozdravení a vyrovnání s tíživou situací.*⁵³

Ztráta rodiče s sebou přináší truchlení, které je nezbytnou součástí vyrovnávání se se smrtí blízkého člověka. Jeho nejčastějšími příznaky a projevy jsou uzavřenost do sebe, skleslost, apatie, nechutenství, vývojová regrese, fobie různého druhu, neurotické obtíže, lpění na někom z dospělých, ale také předvádivé nebo provokativní chování, zdánlivě nesrovnatelné s prožívaným smutkem. Období truchlení je u jedinců nestejně dlouhé a jeho projevy mají velmi různou intenzitu.⁵⁴

1.4.1.1 Osamělý otec

Muž se osamělým otcem stává většinou tehdy, jestliže matka dětí zemře, opustí rodinu nebo je kvůli vážné nemoci zcela vyřazena z péče o ni. V tuto chvíli se otec stává jediným rodičem pro dítě a hlavní váha výchovy a starosti o dítě spočívá na něm. Pro muže, který je v roli jediného vychovatele, může být nesmírně obtížné a náročné převzít roli chybějící matky.⁵⁵ Za těchto okolností jsou zde ku pomoci příbuzní (babička, teta) či jiné osoby, čímž vzniká zvláštní rodinná konstalace a nikoli přímo „osamělý otec“. Musíme ovšem počítat s možností, že otcí s výchovou dítěte či dětí nikdo nepomůže a na výchovu a řízení celé domácnosti je zcela sám.

Oproti matce otec disponuje nedostatkem biologického soužití s dítětem. Nemůže se s ním zcela intimně sžít jako matka během celého těhotenství. Nezažívá porod. Neprožívá

---

⁵¹ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, s. 72-76.

⁵² MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres: [vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí]*. Praha: Galén, 1994, s. 108.

⁵³ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres: [vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí]*. Praha: Galén, 1994, s. 111.

⁵⁴ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres: [vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí]*. Praha: Galén, 1994, s. 104.

⁵⁵ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 134-135.

intimitu kojení, která by mezi ním a dítětem navodila bezprostřední a přirozený kontakt. Muž má menší praxi v péči o dítě a mívá menší přehled o dětských projevech, jejich významu a možných variantách. Během výchovy na něj působí také jistá kulturní tradice, která stále prisuzuje péči o dítě matkám. Ženy také daleko lépe zvládají domácí práce (příprava jídla, úklid, péče o oděv, příprava dětí do školy atd.). Z tohoto důvodu snáze získává osamělý otec ženského pomocníka nežli matka, vychovávající dítě zcela sama, pomocníka mužského. Z tohoto důvodu má otec méně příležitostí, aby se v péči a výchově zcela osvědčil.

Lze tedy soudit, že osamělý otec je ve větší nevýhodě než matka, jež se o dítě stará sama. Je to předurčeno tím, že mužský svět je stále charakterizován větší pracovní angažovaností, stykem s vnějším světem, technickými vědomostmi a dovednostmi, zatímco ženský svět tkví především v péči o rodinu. Ovšem to, že muži stejně jako ženy dovedou úspěšně pečovat o děti závisí na řadě důležitých faktorů, mezi které patří především osobnost muže a jeho osobní historie, rodinná angažovanost, finanční zabezpečení i podpora okolí.⁵⁶ *Moderní psychologie tedy ukazuje, že otec není svou základní psychickou vybaveností z role „mateřského“ vychovatele nijak zásadně diskvalifikován, i když k oné základní interakci s dítětem má přece jen poněkud delší, složitější a méně samozřejmou cestu. Mnozí dnešní otcové jsou dokonalými specialisty v péči o dítě a mohou konkurovat té nejzručnější matce.*⁵⁷ Děti se tak v péči milující otce mohou cítit stejně spokojeně jako v péči matky.

Ať už se jedná o rodinu osamělého otce nebo matky, je zcela nezbytné, aby mělo dítě ve své bezprostřední blízkosti vzory životní role mužské i ženské. Jejich přítomnost je důležitá pro citový a sociální vývoj dítěte a pro pozdější utváření mužské identity u chlapců a ženské identity u dívek. Osamělý rodič, ať už je jím matka či otec, by měl dítěti přinést dostatečné množství podmětů z obou pohlavních světů, protože děti v neúplné rodině nevidí v praxi přirozený vztah mezi mužem a ženou, vyrůstají bez pravdivého modelu. A proto je-li rodič s dítětem zcela sám, musí ve většina případů překročit meze své role podle pohlavní příslušnosti. Zde však nastává některá z komplikací. Pro jednoho rodiče je takřka nemožné hrát obě role najednou a málokterý z nich to dokáže. V případě neúspěchu vede pak dítě víceméně jednostranně, a to může dítě psychicky poznamenat. (V úplné rodině tato okolnost nevádí, protože je zde druhý rodič se svou životní rolí, jež tento problém jednostrannosti ihned vyrovná). Další komplikovaná situace nastává tehdy, jestliže rodič svou životní roli zvládne dobře, avšak tu druhou pouze „hraje“. Je zřejmé, že ovládat druhou roli a naprosto se s ní sžít,

---

⁵⁶ MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989, s. 65-67.

⁵⁷ MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989, s. 66.

je pro většinu lidí zcela nepřirozené. Dítě to však hravě vycítí, dokáže rozlišit, kterou rolí vychovatel opravdu žije, a co pouze předvádí. Tato role je dítěti podávána zkresleně a zkomoleně. Může nastat také poslední komplikovaný případ, kdy rodič zvládl roli opačného pohlaví, avšak za cenu oslabení své vlastní původní role. Nefunguje tak správně ani jako otec, ani jako matka.

V rodině s jedním rodičem je důležitým úkolem vytvořit vhodné podmínky pro vytvoření pohlavní identity dítěte. V opačném případě se tyto modely musí hledat mimo ni, zde potom záleží na tom, zda jsou vůbec v dosahu a jaké jsou kvality, protože veškeré odchylky, které dítě v rodině zažije se mohou později přenést do jeho milostných, manželských a rodinných vztahů.⁵⁸

---

⁵⁸ MATĚJČEK, Z. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989, s. 65-67.

2 Život a tvorba Ivy Procházkové

Iva Procházková se narodila 13. června 1953 v Olomouci. Své dětství prožila kromě prvních tří let v Praze. Absolvovala Gymnázium Jana Nerudy v Praze. Po maturitě nemohla z politických důvodů dále studovat. Vystřídala proto mnoho zaměstnání. Začala pracovat jako pomocnice na letišti, pak jako uklízečka.⁵⁹ V 70. letech napsala několik dramát pro dospělé, která byla uvedena jen v oblastních divadlech. Knižně debutovala novelou *Komu chybí kolečko?* (1980). Tu v roce 1992, podle jejího scénáře, zfilmoval Josef Platz. Nese název *Komu šplouchá na maják?*

V roce 1980 se provdala za herce a režiséra Ivana Pokorného. O tři roky později, v roce 1983, emigrovala s rodinou do Rakouska. Tam a poté v Německu strávila jedenáct let. Autorka psala divadelní hry a knihy, které byly určeny především pro děti a mládež. V německém Weinheimu jí vychází prázdninová novela *Červenec má oslí uši* (1984). Její příběh zaujal čtenáře především situačním humorem a svou typizací ženského a mužského vidění světa.

Z Vídně se v roce 1984 přestěhovala do Kostnice a v roce 1987 do Brém, tam žila spolu se svým manželem až do roku 1994. Věnovala se prozaické a dramatické tvorbě. Mezi její další díla patří novela *Čas tajných přání* (1988, česky 1992). Děj se odehrává na začátku normalizace na Malé Straně. Jedná se o jednu z mála společenských próz v literatuře pro mládež, která zachycuje těžké vývojové období Československa. Za tuto novelu získala Německou cenu za literaturu pro děti a mládež (1989) a českou literární cenu Zlatá stuha (1992) za text v kategorii pro starší děti. Dostala se také na Seznam nejlepších dětských knih za rok 1989 v USA.

Iva Procházková začala od roku 1990 spolupracovat s Českou televizí. Poté se stala dramaturgyní. Nadále psala v německém jazyce. V roce 1995 se vrátila do České republiky a začala spolupracovat s nakladatelstvím Albatros, Amulet, Arsci, Melantrich, Mladá fronta aj. V Praze opět začala psát česky. Během 90. let u nás opožděně vycházejí její známé knihy pro děti, které byly původně napsány v němčině. Jsou jimi *Středa nám chutná* (1991, česky 1994), *Pět minut před večerí* (1992, česky 1996). Za tuto drobnou prózu získala v roce 1993 Rakouskou cenu za dětskou knihu a Cenu německých lékařek. O rok později obdržela Literární cenu Severního Porýní-Vestfálska a v roce 1996 Zlatou stuhu v oblasti původní beletrie pro nejmenší.

---

⁵⁹ Iva Procházková [online]. Dostupné z: <<http://ivaprochazkova.cz>> [cit. 2015-01-06].

Dále vychází pětice povídek *Hlavní výhra* (1994, česky 1996) a antiutopický román *Soví zpěv* (1995, česky 1999), jenž byl v roce 1999 oceněn Zlatou stuhou v oblasti původní beletrie pro mládež. Byl také zapsán na Mezinárodní čestnou listinu IBBY (2002). V roce 1996 vychází dobrodružně laděná novela *Únos domů* (česky 1998).

První knihou, která byla vydaná v České republice, je dívčí román *Karolína. Stručný životopis šestnáctileté* (1999). Tato próza upoutala pozornost zvolenou deníkovou formou a pozitivním viděním reality. V témže roce vyšla i novela *Jožin jede do Afriky*. Prózy *Eliáš a babička z vajíčka* (2002), *Kam zmizela Rebarbora?* (2004), která získala v roce 2005 výroční cenu nakladatelství Mladá fronta za literaturu pro děti, jsou určeny menším dětem. Další knihou, která získala cenu za dětskou literaturu Zlatá stuha (2005) se stal příběh *Kryštofe, neblbni a slez dolů!* (2004). Byla také přeložena do několika jazyků.

Pohádkově laděný příběh plný symboliky a podobenství *Myši patří do nebe...ale jenom na skok* (2006) je ojedinělý tím, že se v něm autorka nevyhýbá tématu smrti a posmrtného života. Kniha získala cenu Magnesia Litera (2007) a cenu Zlatá stuha (2006). Román *Tanec trosečníků* vyšel v roce 2006. Jedná se o antiutopický román, jež získal v roce 2007 Cenu Friedricha Gerstäckera. O rok později byl oceněn Evangelickou knižní cenou a v témže roce také nominován na Katolickou cenu pro mládež.

O osudech pětice mladých lidí, jejichž cesty se někdy protínají a někdy běží paralelně, vypráví román o dospívání *Nazí* (2009). Za ten získala Iva Procházková v roce 2010 knižní cenu Magnesia Litera. Byl také nominován na Německou cenu za literaturu pro děti a mládež (2010). V roce 2012 byl zapsán na Mezinárodní čestnou listinu IBBY za Českou republiku. V románu *Uzly a pomeranče* (2011) se autorka snažila oživit zájem o vývojový a sociální román. Ústřední postavou je čtrnáctiletý dospívající hrdina, který bojuje s nepřízní osudu. Zemřela mu matka, kriticky se vymezuje vůči svému otci a zároveň si neví rady s postiženou sestřičkou. Román byl nominován k ocenění Magnesia Litera v kategorii Literatura pro děti a mládež (2011).⁶⁰

Iva Procházková dostala nabídku, aby se zúčastnila nevšedního projektu Katalánského ústavu pro písemnictví a spolu se čtyřmi dalšími autory napsala knížku pro děti. Záměrem bylo přiblížit život a tradice v jiných evropských zemích. Na podzim roku 2001 se tak začal rodit nový příběh. Výsledná podoba je u nás známá pod názvem *Konec kouzelného talismanu*

---

⁶⁰ ŠUBRTOVÁ, M. et al. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež. II., Čeští spisovatelé*. 1. vyd. Praha: Libri, 2012, s. 330-331.

(2006).⁶¹ Spolu s Olgou Tesařovou se pokusila o vytvoření biografického obrázkového příběhu *Vyprávění o Leonardovi* (2007). Kniha získala nominaci na cenu Zlatá stuha (2008). Česká literární historička, teoretička a kritička zabývající se moderní českou literaturou, literaturou pro děti a mládež a sociologií literatury Svatava Urbanová, věnovala Ivě Procházkové monografii *Dialogy Ivy Procházkové* (2012).⁶²

Autorka nyní žije v Praze a po krátkém působení v České televizi dnes pracuje jako spisovatelka a scénáristka na volné noze.⁶³

2.1 Analýza a interpretace díla *Uzly a pomeranče*

*Kolik lidí, tolik světů. Na to přišel Darek už dávno. Některé světy se dotýkaly, některé si byly vzdálené, ale ve všech vládly zákony. Nebyly vždycky v souladu. Často si vzájemně protiřečily a procházely proměnami. Matčin svět byl přehledný a jeho zákony pevně stanovené.*⁶⁴ Těmito slovy začíná příběh o povinnostech, lásce a zklamáních.

Děj románu se odehrává na venkově v okolí Bruntálu. Ústřední postavou je třináctiletý Darek, který se musí vyrovnávat se ztrátou matky, jež zemřela na leukémii. Těžko se s touto situací vypořádává a všude ji velmi postrádá. Za jejího života se Darek díky ní ve světě vyznal. Vnukla mu myšlenku o panujících zákonech rozdílných světů. Podle ní totiž existují věci, které si člověk musí neustále pamatovat, na jiné by ale měl rychle zapomenout. „*Jak poznám, kdy platí to první a kdy to druhé? chtěl vědět Darek. „Zeptáš se.“ „Tebe?“ „Sebe.“ „A když si odpovím špatně?“ „Pak se nesmíš zlobit na nikoho jiného,“ řekla a definovala tím zároveň třetí zákon, možná nejpotřebnější ze všech.*⁶⁵ Vypadalo to jednoduše. Při bližším zkoumání objevil Darek přeci jen háček. „*A když zapomenu, co si musím pamatovat, a budu si pamatovat, co mám zapomenout?*“⁶⁶ Tehdy maminka vytáhla z kapsy provázek. „*Udělej si uzel.*“ *V jejím světě nebylo místo pro bloudění a pochybnosti. Kdo se matčinými zákony řídil a uměl vázat uzly, nemohl sejít z cesty.*⁶⁷

---

⁶¹ Iva Procházková [online]. Dostupné z: <<http://ivaprochazkova.com/konec-kouzelného-talismanu>> [cit. 2015-01-06].

⁶² ŠUBRTOVÁ, M. et al. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež. II., Čeští spisovatelé*. 1. vyd. Praha: Libri, 2012, s. 332.

⁶³ Iva Procházková [online]. Dostupné z: <<http://ivaprochazkova.cz>> [cit. 2015-01-06].

⁶⁴ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 5.

⁶⁵ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 5.

⁶⁶ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 5.

⁶⁷ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 5.

Uzly, jak je zřejmé z názvu románu, hrají v knize důležitou roli, protože provází hlavního hrdinu na celé cestě jeho spleťtým životem. Uzly na Darkově provázku tedy nesloužily pouze k udržení jeho myšlenek, měly daleko hlubší význam. Každý na něm uvázaný uzlík měl svůj smysl. Jejich seskupení mělo jasný řád. Každý z nich dokonce dostal své jméno. Nejstarší ze všech byl pevně uvázaný a za žádnou cenu ho nešlo rozvázat. Jmenoval se Ema Nedodělaná a patřil jeho osmileté, lehce mentálně retardované sestře Emě. Celý život žila ve svém světě, na který se stále usmívala. Když ji něco zaujalo, přestala vnímat své okolí. Jako by se odpojila od vnějšího světa. Dokonce někdy propadla mumlavým průpovídkám. Matka těmto stavům říkávala *Mumlitánie*. Bylo to, jako by se Ema propadla do spánku.

Další uzel vytvořil Darek s velkým hněvem. Nerad se na něho díval, zapomenout však nemohl. Byl ostrý a jmenoval se Hugo-Sráč. Patřil jeho úhlavnímu nepříteli, se kterým měl dlouhodobé spory. Hlavním důvodem byla Ema. Nepravidelný a několikanásobný uzel patřil otci. Nacházel se uprostřed a byl nepřehlédnutelný. *Když po něm Darek přejížděl prsty, stěžl rozeznával jednotlivé závity. Byl složitý a nečitelný.*⁶⁸ Uzel vyjadřoval Darkův komplikovaný vztah k otci. V jednu chvíli ho k smrti nenáviděl, jindy jeho chování omlouval. Jedno bylo však jisté. Dříve k otci vzhlížel, ale nyní se na něho začínal dívat jinýma očima. Byly tu ještě další uzlíky různých tvarů a velikostí. Některé z nich byly pevné, uvázané nastálo, jiné zase volnější, aby se daly snadno rozmotat, až pomine jejich čas.

Prostřednictvím úvodu se dostáváme doprostřed rvačky mezi Darkem a jeho největším rivalem Hugem. Typickým znakem pro tvorbu Ivy Procházkové je to, že je čtenář do děje aktivně vtažen.⁶⁹ *Nabral dech a prudce plivl. Slina přistála Hugovi na bradě a klouzala mu po krku k okraji trička. Setřel ji rukávem. „Seš mrtvola!“ zařval. „Až po tobě,“ odpověděl Darek. Vzápětí uskočil, protože Hugo se na něho vrhl, ruku s klackem napřaženou nad hlavou. Darkovi se podařilo uhnout ráně, ale váha Hugova těla ho přimáčkla k hřbitovní zídce, ostrý vyčnívající kámen mu roztrhl svetr a zapíchl se mu mezi lopatky.*⁷⁰ Darek musí neustále bránit svou mladší sestru Emu, která se stává častým terčem posměšků. *„Říkal jsem ti, že máš ségru nechat na pokoji! Jak na ni příště sáhneš, kopnu tě ještě víc!“⁷¹ „Zmiz, vole!“ „Dej si padáka!“ ozval se Hugo, už ne tak slabým hlasem.*⁷² Darek zrychlil, protože znal Hugovu urputnost. Věděl, že se

---

⁶⁸ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 46-47.

⁶⁹ URBANOVÁ, S. *Dialogy Ivy Procházkové*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2012, s. 133.

⁷⁰ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 6.

⁷¹ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 8.

⁷² PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 8.

rychle vzpamatuje a po další odvetě již netoužil. Měl také nejvyšší čas vyzvednout Emu ze školy. Byl si jistý, že už bude stát před školou, natahovat krk a otáčet hlavou zprava doleva jako slepice. Hugo a další děti se jí neustále smáli. „*Na, pipipi!*“ volali na ni, *kroutili krkem a kopírovali její škubavé pohyby.*⁷³ Darek měl na ni stejnou zlost jako na Huga. Jako by si za to všechno mohla sama. Jako by nemohla normálně stát a čekat. Ale Ema nebyla normální. Byla jiná a on se s tím musel smířit. Maminka mu vždycky říkala, že ji musí mít rád takovou, jaká je. Darek často uvažoval o tom, zda „mít rád“ se dá nařídit.

Smrt matky převrátila život rodiny naruby. Když byla ještě na živu, starala se o chod celé domácnosti. Vykonávala nejrůznější domácí práce - prala, vařila, žehlila. Byla zodpovědná za přípravu dětí do školy. Po tom, co zemřela, se organizace rodiny musela od základů změnit. Darek převzal mnohé povinnosti za matku. Jednou z nich byla právě péče o postiženou Emu, pro kterou měla maminka velké pochopení. Otec situaci nezvládal. Nedokázal se s ní učit, nevěděl jak a čím ji zabavit a neuměl se ani radovat z jejich nepatrných úspěchů. Veškerá starost a péče o ni závisela na Darkovi. Každý den ji vyzvedával ze školy, psával s ní úkoly, učil se s ní. V některých situacích mu již nezbyvala síla a užíval si každé chvíli, kterou netrávil s Emou. *Emina přítomnost pro něj byla bezmála neodmyslitelná. Chodila všude, kam on, a dělala všechno s ním, ani si to už neuvědomoval. Ale pokaždé, když se jí nakrátko zbavil, bylo to slastné. V takových chvílích zakoušel stejně intenzivní pocit volnosti jako v první den prázdnin.*⁷⁴

Nacházíme se u Hraběcí školy, ve vesnici jménem Posek, do které chodili pouze žáci první a druhé třídy. Starší žáci se učili v nové budově na kopci. Ema už čekala. Darkovi se ulevilo, protože s ní stála učitelka Paterová. Věděl, že v blízkosti dospělé osoby si na Emu nikdo nedovolí. Jinak tomu bylo ovšem ráno. Hugo před školou vytáhl z kapsy nůžky a ustříhl Emě pramen vlasů. Darek pozdravil nejdřív učitelku. („*Nezapomeň slušně pozdravit*“ - to bylo jedno z nejčastějších matčiných připomenutí a jeden z nejstarších Darkových uzlů). Paterová byla hodná učitelka, ale Darkovi její soucit k Emě vadil. Vzala si Emu do třídy i přes její „problém“, ale myslela si to, co všichni v Poseku - že je Ema debilní.⁷⁵

Cestou ze školy potkávají Hanku Bulisovou, sestru jeho nejlepšího kamaráda, do které je Darek tajně zamilovaný. Hanka je o rok starší. Velká část jejího života se odehrává ve městě, protože studuje na gymnáziu. Hanka potřebuje pomoc s domácím úkolem. V souvislosti s touto

---

⁷³ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 8.

⁷⁴ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 36.

⁷⁵ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 11.

situaci se poprvé dozvídáme o otci a jeho vážném problému s alkoholem. „*Přijď ve čtyři,*“ řekl. *Uprostřed odpoledne byla větší naděje, že se otec nevrátí domů. A když se přece vrátí, bude střízlivý. A když nebude, zaleze do ložnice. Ve dne se za svoji opilost styděl.*⁷⁶ Jeho otec má s alkoholem velké problémy. Předěšlé měsíce, spojené s matčíným onemocněním a následnou smrtí, byly pro rodinu náročné. Navíc firmě, ve které pracuje, se nedaří, a proto dostává nařízenou dovolenou. Krize rodiny graduje ve chvíli, kdy je z práce definitivně propuštěn. Rodina má velké finanční problémy. Vlivem všech těchto negativních okolností propadá otec ještě více alkoholu. Darek má na něho zlost a cítí k němu nenávisť, kterou si nechce připouštět.

Příběh je založen na odhalování rodinných vztahů, které jsou silně poznamenané rodinnou tragédií a následnou starostí o finanční zabezpečení rodiny. Darkův otec se již dlouhou dobu snaží najít stálou práci. Zatím se mu podařilo najít jen příležitostnou na stavbách s výplatou většinou na ruku. Ať hledal kdekoliv, práce se sháněla těžko. Alkoholu bylo však pořád dost. Když byl otec na burze práce v Ratibořicích, dovezl ho soused večer zamlklého, bez práce. Byl však cítit slivovicí a kožená bunda, kterou měl ráno na sobě, byla pryč.

Hlavní hrdina disponuje povahovými rysy, které jsou jeho velkou předností. Autorka románu ho líčí jako především starostlivého a odpovědného chlapce. Tyto vlastnosti jsou spojené hlavně s péčí o sestru, která je na něm závislá. Darek to nemá v životě snadné. Kdyby nebyl statečný, nemohl by dennodenně bojovat s těžkým osudem. Skromnost se u něho projevuje hned několikrát. Důkazem toho je například okolnost, že Darek nedostává žádné kapesné. Nepožaduje ho, protože ví, že na tom rodina finančně není dobře. Jeho životní hodnoty nejsou spojené s materiálním světem.

Zásadní zlom v životě jejich rodiny nastává ve chvíli, kdy se u nich doma objeví záhadný muž jménem Anton a nabízí otci společné podnikání. Když se Ema s Darkem blížili k domovu, uviděli před ním stát neznáme auto značky BMW se stříbrným lakem a polskou poznávací značkou. Darek uvažoval o tom, že auto možná jen zabloudilo, ale vtom zaslechl hlasy ozývající se z otevřeného okna obývacího: „*Bez počáteční investice se to neobjede, Antone,*“ slyšel Darek otce. „*Nieco mám. Co bude chybět, dokoupíš,*“ ozval se druhý mužský hlas. *Mluvil měkce s polským přízvukem. „Ten tvůj Darek... jak je starý?“ „Bylo mu třináct.“ „To už je chlap! Pomůže ti.“*⁷⁷

---

⁷⁶ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 16.

⁷⁷ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 20.

Darek byl rozhovorem šokován. Kdo byl ten muž? O jakou práci jde? A s čím má otci pomáhat? Nemohl se dočkat, až mu otec všechno poví. U oběda jim otec sděluje, že k nim přijel jeden dávný kamarád, se kterým se dlouhou dobu neviděl. Darek okamžitě věděl, o koho se jedná. *Otec vstal. Už zase se usmíval. „Až dojdete, umyjte nádobí a počkejte na dvoře. Půjdeme nahoru na louku.“*⁷⁸ V okolí Poseku bylo celkem devět luk, které Darek znal. Dvě z nich patřily právě rodině Lyskových. Byla to Ostrá a Zaječí. Tentokrát mířili na Ostrou. Otec jim sděluje, že když nemá práci a maminka s nimi již není, je tedy na všechno sám, nestačí mu peníze. Louka by se tedy mohla využít. *„Jak třeba? Zeptal se Darek a zčistajasna mu to prolétlo hlavou. Dřív než jeho otázka dozněla, vlastně už ve chvíli, kdy ji vyslovoval, věděl, co otec odpoví. „Třeba pro koně.“*⁷⁹ Darek cítil jak mu buší srdce. Obával se toho, že bude z otcové novinky zklamaný, ale musel uznat, že otci křivdil. Louka Lyskových poslouží k rekonvalescenci zubožených koní, které budou levně nakoupené v Polsku či Litvě, protože se jich spousta lidí chce zbavit. *„My se jich ujmete, dáme je do pořádku a...“*⁸⁰ Otec myšlenku nedopoví. Darek se však zvědavě ptá, co s koňmi nakonec bude. Otec nakonec přeci jen odpovídá, že je na internetu nebo aukci prodají.

Darek byl šťastný. Měl obrovskou radost, protože se konečně něco dělo. Otec byl zase takový jako dřív. Měl v obličeji zájem, který na něm Darek už celé měsíce neviděl. Smál se s Emou. Jeho strnulý pohled, mlčení, spadlé koutky úst byly najednou pryč. A dokonce si začal i hvízdát. Bylo to dobré znamení. Za starých časů maminka říkala: „Tatínek si píská, bude hezky.“ To už Darek dlouhé měsíce nezažil. Naposled, když matka ještě žila a všechno bylo v pořádku.

Z hlediska kategorie času se většina příběhu odehrává v aktuální přítomnosti. Procházková pro tyto pasáže zvolila vyprávění v *er*-formě. V knize se však objevují pasáže týkající se Darkových tichých úvah, vzpomínek na dětství, matku, které jsou psané *ich*-formou. Příkladem je tomu právě Darkova vzpomínka na matku. Darkovi byly čtyři roky. Maminka věšela prádlo. Chlapec si vybavuje její dlouhé vlasy, které jí sahaly až dolů. Maminka se dotýká svého kulatého břicha a seznamuje Darka s jeho sestřičkou Emou. Je zvědavý, zajímá ho, co právě dělá. Matka odpovídá, že se právě dívá na něj. Darek chce, aby Ema vylezla a byla s ním. *V silném záchvatu citu chytím matčino břicho oběma rukama. Držím Emu Lyskovou v náručí*

---

⁷⁸ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 26.

⁷⁹ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 32.

⁸⁰ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 33.

*a cítím, jak se dodělává. Až bude hotová, vyleze a všichni mi ji budou závidět.*⁸¹ Darkovy vzpomínky na matku jsou plné hlubokého citu, rodinného štěstí a vzájemného splnutí. Jsou pro něho velmi osobní záležitosti. Často a rád vzpomíná na dobu, kdy byli ještě všichni čtyři pohromadě. Trávili spolu tolik času. Hráli karty, louskali ořechy, hřáli se u kamen. Darek měl rád matčino předčítání. S otcem trávil mnoho času truhlařením. Nyní si dobře uvědomoval, že je všechno pryč.

Velmi cenná je Darkova vzpomínka na Huga, vlivem které pochopíme, odkud pramení jejich vzájemná nenávisť. Dozvídáme se, že to byli nerozluční kamarádi až do toho dne, kdy si společně s matkou a Emou vyrazili do obchodního centra. Huga v hračkářství zaujmou hrací karty Magic, ale jelikož si je nemůže koupit, strčí je Emě do kapsy. Při průchodu detekčním rámem u východu se ozve alarm. Darek s Emou jsou členem bezpečnostní služby prohledávání. Zbabělý Hugo je celou dobu schovaný. Veškerá vina připadá na Emu, která hystericky pláče. Darek však ví, že balíček neukradla. Může za to Hugo-Sráč. *V duchu Huga na sto způsobů zabijím a přísahám, že mu nikdy neodpustím. Nikdy!*⁸²

Darek se musí vyrovnávat s novými životními situacemi, na které zatím není připraven. Příkladem toho je příchod nové osoby do rodiny. Po matčině smrti začala do rodiny docházet sousedka Marta. Obstarávala domácí práce. Vařila, pekla, uklízela. Darek se vůči ní vymezuje velmi kriticky. Je pro něj zcela nepřijatelné, aby se Marta točila kolem otce, a tak dělal všechno pro to, aby ji vyprovokoval. Napětí se mezi nimi každou návštěvou zvyšovalo a on doufal, že se situace vyhrotí takovým způsobem, že už k nim nikdy nevkročí. *„Nemusím tvoje blafy ochutnávat, dělá se mi šoufl, už když se na ně podívám! Nic z toho, co jsi nám uklohnila, nebylo k jídlu!“ chrлил ze sebe bojovně, ale tiše, aby ho otec otevřeným oknem neslyšel. „Jsi kuchařka k posrání!“*⁸³

Z psychologického hlediska je přijetí rodičova nového partnera pro dítě velmi náročná situace. *Příchod nového vychovatele do rodiny, znamená vždy zásah do rodinného systému.*⁸⁴ Dítě si po ztrátě rodiče ve svých vzpomínkách uchovává velmi živou představu původní rodiny.⁸⁵ Stejně tak je to i u Darka, který stále chrání matčino místo v rodině. Má pocit, že se chce Marta dostat do její role. *Jednou ji přistihl, jak si nalévá čaj do hrnku se zlatou labutí,*

---

⁸¹ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 23.

⁸² PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 184.

⁸³ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 22.

⁸⁴ MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. *Děti, rodina a stres: [vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí]*. Praha: Galén, 1994, s. 154.

⁸⁵ SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001, s. 143.

*který od něj matka dostala k narozeninám. Přiskočil a sebral jí ho tak prudce, že nestihla zvednout hubičku konvice a opařila mu ruku. Nikdy už se pak hrnku nedotkla a on si opařené místo neošetřil, aby měla svůj prohřešek co nejdéle na očích.*⁸⁶

V okamžiku, kdy Anton dovezl koně, si Darek uvědomil, že opravdu nepůjde o žádné šampióny. Jeden horší jak druhý. Bylo jich zatím devět. Jednalo se o starší zvířata v zuboženém stavu. Když je poprvé uviděl, hrkly mu slzy do očí. Před ostatními však nedal nic najevo. Hugo se však o svůj názor na koně rád podělil. „*Fuj, to jsou herky!*“ *prohlásil pohrdavě, když se s několika spolužáky k pastvině přišoural, aby osobně vykonal inspekci. „Žádnou z těch chcíplotin bych nechtěl ani zadarmo!*“⁸⁷

Mezi koňmi byly však značné rozdíly. Například Velšanka nebyla žádná podřadná kobyla. Byla dobře stavěná. Měla svalnatý krk s úzkou hlavou, ze které hleděly velké oči. Její největší předností byla její *skorouplněbílá* barva, jak ji Ema označila. Právě kvůli barvě k ní Ema naprosto přilnula. Již od malička měla zvláštní slabost pro bílá zvířata. Darka očaroval temně hnědý hřebeč jménem Krokant. Neodradilo ho od něj ani to, že byl kůň hodně zanedbaný, navíc se zdeformovaným kopytem. „*A koupí je někdo?*“ *zeptal se Darek s obavou.*⁸⁸ Při pohledu na vyhublá, opelichaná zvířata měl značné pochybnosti. „*To si piš!*“ *odpověděl Anton s takovou jistotou, že se Darek dál nevyptával.*⁸⁹ Od té doby se stala louka jeho druhým domovem. Trávil zde se svým nejlepším kamarádem Michalem spoustu času. Říkávali tomu „jít ke koním“. Tento pojem však v sobě skrýval mnoho náročných činností jako hřebelcování, doplňování vody, sbírání trusu, shrabování posekané trávy a mnoho dalšího. Starost o koně byla náročná, jen málokdy se dostali k samotné jízdě. Tvrdá dřina se však vyplatila a výsledky se dostavily téměř okamžitě. Koně se zklidnili, ztloustli a zlepšila se jim i srst.

Významný podíl na tom měl i soused Havlík. Je to invalida. Chodí o berlích, protože má jen jednu nohu. Právě on naučil chlapce starat se o koně a rozumět jim. Každý den se belhal k pastvině, kde trávil dlouhý čas, někdy i celé hodiny, pozorováním koní. Vždy tvrdil, že charakter koní i lidí pozná hned na první pohled. Kromě toho vždy přesně věděl, co kůň potřebuje. „*Kůň je andělská bytost, to si musíš zapsat za uši. Potřebuje naši lásku a pak nám dá svoje křídla.*“⁹⁰ V minulosti si o koních povídal s Darkovou maminkou. Ta koně milovala

⁸⁶ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 21-22.

⁸⁷ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 62.

⁸⁸ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 63.

⁸⁹ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 64.

⁹⁰ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 73.

a tvrdila, že je v nich léčivá síla. Darek s panem Havlíkem vede několik vážných rozprav. Při jedné dokonce chlapci svěruje své největší tajemství. Už dávno se mohl přestěhovat ke své dceři do Havířova, která by se o něho dobře postarala. Navíc by měl svůj pokoj s balkonem, nemusel by topit. Nechtěl. Chtěl zůstat v Poseku kvůli Darkově mámě. Chtěl být neustále blízko ní, protože ji tajně miloval.

Příběh třináctiletého, později již čtrnáctiletého Darka je také o dospívání a hledání sebe samého. Z chlapce se najednou stává muž. Dochází k výrazným fyzickým změnám na jeho těle. Darek vyrostl, zvětšil se mu ohryzek, na krku jeho hlas je stejně hluboký jako otcův. Začíná také navíc věnovat svou pozornost dívkám. Zaujme ho Hanka Bulisová. Díky Darkově vzpomínce se dozvídáme, že ji poprvé spatřil, když byl navštívit Michala u nich doma. Bylo mu tenkrát šest a jí sedm a dva měsíce. Byl překvapen tím, že má Michal sestru. Nevěděl o ní, vždy si hráli pouze s Michalem. Už tehdy mu připadala sebevědomá a chytrá. „*Viš, co to je manažer?*“ *Vrtím hlavou.* „*Tak proč se mě nezeptáš?*“ *Mlčím. Je tak velká, tak jistá! Její rozhodnost mi bere poslední zbytky sebedůvěry*⁹¹.

Velmi mu záleželo na tom, jak ho Hanka vnímá. Pokaždé, když ji zahlédl, nebo byl s ní, rychle si hodil vlasy do očí. Věděl, že ho to dělá starším a o to mu šlo. *Autorka v románu prokázala umění tvořit charaktery postav, což se projevuje ve ztvárnění dospívání u chlapce i dívky, třebaže je soustředěna k vnitřnímu světu Darkovu.*⁹² Oba dva během příběhu procházejí prudkým vývojem a nesou v sobě znaky dospívání, v němž se vyhraňují vztahy k životu.⁹³

Hanka s Darkem se začínají pomalu sblížovat. Jejich první objetí nastává tehdy, když Hance pomáhá s domácím úkolem. Hanka má z něho obrovskou radost a nadšeně mu padá kolem krku. *Nebyl schopen vnímat nic jiného než její ruce. Ovljely se mu kolem krku a on doufal, že objetí hned tak nepovolí. Připadal si, jako by byl s Hankou zamotaný do jedné šály.*⁹⁴ Nechybí zde ani jejich první polibek. *Darek si přece jen troufl přisunout se o pár centimetrů blíže. Lehounce se teď jeden druhého dotýkali ramenem a kouskem nohy. Zatajil dech a s bušícím srdcem čekal, co Hanka udělá. Neodtáhla se.*⁹⁵ Darek ji líbá na rty.

---

⁹¹ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 39.

⁹² URBANOVÁ, S. *Dialogy Ivy Procházkové*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2012, s. 136.

⁹³ URBANOVÁ, S. *Dialogy Ivy Procházkové*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2012, s. 136.

⁹⁴ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 42.

⁹⁵ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 89.

Častokrát vede sám se sebou rozpravy o tom, co si Hanka o jejich vztahu myslí. Bere ho vážně? Miluje ho? Chodí spolu? Projeví se u něj také pocit žárlivosti, a to ve chvíli, kdy ji u ní doma navštíví její spolužák z gymnázia. Po chvíli spolu odjíždějí na jeho motorce. Darek se cítí být dotčený a nedokáže myslet na nic jiného. Když ho Hanka přijde navštívit do stáje, chová se k ní Darek nepříjemně. Situaci si mezi sebou rychle vysvětlí. Zároveň také dochází ke stupňování intimního vztahu, který mezi nimi probíhá. Darek zjišťuje, že Hanka na sobě nemá podprsenku. „*Chtěl bys vidět, jak vypadám?*“ „*Jestli chceš ty,*“ řekl.⁹⁶ To bylo vůbec poprvé, co Hanku uviděl bez trička.

Právě prostřednictvím intimního sblížení mezi chlapcem a dívkou Procházková vysvětluje skutečný význam pomerančů v názvu knihy. Darek totiž zjišťuje, že mu Hančina kůže připomíná vůni pomerančů. *Když se pohnula, ucítil jemný voňavý závan. Nebyl si jistý, jestli vychází ze záhybů jejího trička, z vlasů nebo přímo z kůže, každopádně to byla příjemná vůně. Připomínala pomeranč.*⁹⁷

Náročná rodinná situace, která sužuje rodinu Lyskovu již delší dobu, se ještě více zkomplikuje v okamžiku, kdy Darka ve škole navštíví sociální pracovnice. Paní Kočí je z Centra rodinné péče v Ostravě. Darek se s ní již znal, protože k nim dojížděla z ostravského sociálního úřadu pravidelně. Darek ji neměl rád. Vadilo mu, že úplně cizí osoba nahlíží do jejich soukromí a potuluje se po jejich domě. Matka to ovšem tak nevnímala. Byla přesvědčena o tom, že jsou hodné a snaží se jim pomáhat. Navíc pro rodinu bylo centrum důležité. Poskytovalo Emě nejrůznější benefity. Platilo jí kurzy gymnastiky, plavání pro postižené děti. Dostávala nejrůznější knihy i cédéčka s logopedickým zaměřením. Centrum je zvalo na divadelní představení, výlety, tábory a v neposlední řadě rodina dostávala rodičovský příspěvek. Darek paní Kočí dlouhou dobu neviděl. Naposledy to bylo, když matka ležela v nemocnici.

Sociální pracovnice chválí Darka, že se o sestru pěkně stará. Je však znepokojena tím, že se jí nedostává ze všech stran takové podpory jako od něj. Během rozhovoru se také zmiňuje o otci a jeho problému s alkoholem. „*Jsem si jistá, že to společně zvládnete, ale asi to bude chtít delší čas.*“ „*Delší čas? Na co?*“ „*Než se s tím otec vyrovná. Než si uvědomí, že svoji obtížnou situaci nezlepší návštěvou hospody.*“⁹⁸ Autorka v tuto chvíli postavila hlavního hrdinu do situace, kdy si Darek uvědomuje, že mu otec není lhostejný a poprvé ho za celou dobu brání

---

⁹⁶ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 125.

⁹⁷ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 87-88.

⁹⁸ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 100.

a důrazně se ho zastává. „*Táta se neopjí!*“⁹⁹ Paní Kočí však namítá, že má jasné informace o tom, že je jejich otec většinu času ve viditelně podnapilém stavu. Napětí mezi nimi graduje v okamžiku, kdy se paní Kočí zmiňuje o tom, že v případě zhoršení rodinných podmínek umístí děti do pečovatelské rodiny či pečovatelského zařízení, dokud se situace opět nezlepší. „*Ani mě, ani Emu nikam neodvlečete,*“ *prohlásil krátce a jasně.* „*Na to zapomeňte.*“¹⁰⁰ Sociální pracovnice má strach, že se Emin rozvoj zastaví a celkový stav se zhorší. V Eminých sešitech zaznamenává jasný pokles úrovně. Darek je však přesvědčen o opaku. Nechce, aby ji posuzovala pouze podle jejích „čmáranic“. Podle něj se Ema ve spoustě věcí zlepšila. Výborně se stará o králíky, umí jezdit na koni, zpívá si, když ji doprovází na harmoniku. Docela sama sbírá vajíčka a dokonce si udělá před zrcadlem rovnou pěšinku. To však Kočí nestačí. Ráda by si o tom promluvila s otcem, ale ten ji i Centrum ignoruje. „*Nereaguje ani na dopisy, ani na telefonické výzvy, nechodí s Emou cvičit, nenavštěvuje naše rodičovské schůzky ani psychologickou poradnu a jednou, když jsem volala, tak mi dokonce položil telefon.*“¹⁰¹ Úřednice předává Darkovi úřední dopis s výzvou k návštěvě.

Situace s Centrem dopadá dobře. Marta udělá velký dojem na úřednice a ty jí dávají veškerou svou důvěru. Jsou přesvědčeny o tom, že se postará o správných chod rodiny Lyskovy. Její vliv působil i na otce. Omezil přísun alkoholu a trávil více času doma. Svým způsobem byl Darek Martě vděčný, často ho však přepadaly znepokojivé myšlenky, že Ema pomalu začíná na matku zapomínat. Darek pomyslel na mrtvé, kteří jsou proti živým ve značné nevýhodě. Nyní už ale pochopil, že se Marta nesnaží hrát si na maminku. Dokonce ji začal pouštět do svého života, což mu bylo velmi nepříjemné. Měl pocit, že se dopouští zrady vůči matce.

Koně v příběhu nefigurují pouze jako zvířata, o která se převážně Darek a jeho otec musejí dennodenně starat. Stávají se v příběhu významným symbolem krásy, volnosti, ušlechtilosti, svobody a mužnosti. Péče o ně Darka jednoznačně změnila a obohatila jeho život. Výrazně také přispěla k jeho dospívání. Z hochy se najednou pomalu stává opravdový muž. Během příběhu se setkáváme s dramaticky vypjatými situacemi. Procházková v nich dovede střídát Darkovo chování. Vnímáme u něho rozdíl mezi ještě klukovským jednáním a chováním

---

⁹⁹ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 100.

¹⁰⁰ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 100.

¹⁰¹ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 102.

již zcela zodpovědného muže. Setkáváme se u něho s projevy prudkého dospívání a s ním i s touhou po dobrodružství.¹⁰²

Příhoda s klisnou jménem Kirké je zdařilou ukázkou jeho tužby po vzrušení a zároveň nebezpečí. Za velmi krátký čas se staly koně součástí jeho života. Darek je za ně vděčný a Ema je s nimi šťastná. Jeho jezdecké schopnosti se během jara a prázdnin výrazně zlepšily. Nyní si je již v sedle jistý. Kirké byla pro projížďku ideálně stavěná. Po tom, co ji dali dohromady, vypadala úžasně. Pravdou však bylo, že na ní Darek doposud ani jednou nejel, protože mu to pan Havlík nedovolil. Měl z ní špatný pocit. „*Tváří se jako dáreček pod vánočním stromkem, ale když rozbališ načančaný papír a rozvážeš sametovou mašličku, uvidíš, že vevnitř je ludra.*“¹⁰³ Darkovi tak rozhodně nepřipadala, navíc když ji s Hankou osedlával, působila kobyla vycvičeně. Hanka ho pobízí, aby se na ní zkusil projet. V tento moment dochází u hlavního hrdiny k vnitřní rozepři. Darek se ještě nikdy bez přítomnosti dospělé osoby neodvážil vyjet na koni z výběhu. Uvědomuje si, že je to nebezpečné a nezodpovědné, navíc proti přísnému zákazu pana Havlíka. Avšak ono nebezpečí a již zmíněná touha po dobrodružství a vzrušení donutí Darka porušit všechna zavedená pravidla. Jízda dopadá katastrofálně, protože po chvíli chlapec ztrácí nad klisnou kontrolu. „*Hou! Hou! Hooooou! Jsi hluchá? Stůj!*“ řval Darek nad jejím krkem, ale bez účinku.¹⁰⁴ Darek padá z koně. V bezvědomí se mu zjevuje matka. Vedou spolu krátký rozhovor, ve kterém mu matku zdůrazňuje, že je nikdy neopustila. Klade mu také na srdce to, že musí mít otce rád za všech okolností, i kdyby měl spoustu důvodů, proč ho nenávidět. Zde se jedná o motiv lásky a tolerance k rodičům, který se u Procházkové objevuje často. Navíc sny, které se vyskytují v jejích dílech, mají očištný význam. Člověk se v nich zcela otevře.¹⁰⁵

Závěrečná část knihy přináší dramatické vyvrcholení celého příběhu. Darek je společně se svým fotbalovým týmem na letním soustředění. Vše jim sponzoruje posecká rodačka a zároveň velká sportovkyně Šárka Tunklová. V jednom momentu dochází opět k boji mezi Darkem a Hugem. Spor se tentokrát odehrává v umývárně, do které se Darek přišel původně ochladit studenou vodou po náročném tréninku. *Darkovi uklouzla noha, ale včas se chytil okenního parapetu. Neměl ponětí, jak dlouho se tu řezou. Deset minut? Čtvrt hodiny?*¹⁰⁶

---

¹⁰² URBANOVÁ, S. *Dialogy Ivy Procházkové*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2012, s. 135.

¹⁰³ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 133.

¹⁰⁴ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 138.

¹⁰⁵ URBANOVÁ, S. *Dialogy Ivy Procházkové*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2012, s. 136.

¹⁰⁶ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 184-185.

Darkovi pomalu docházejí síly. Byl již vyčerpaný všemi spory, které mezi nimi probíhaly řadu měsíců. Darek odmítá v bojích pokračovat. Sděluje Hugovi, že pokud ještě ublíží Emě, pošle na něho tátu. V tento moment musí Darek čelit tomu nejtěžšímu útoku. Hugo se vysmívá jejich chovu koní. Informace jsou však pro Darka zcela nové. „*Nejspíš na mě půjdou oba, ne? Tvůj fotr a ten borec z Polska. Narvou mě do nákladáku a pošlou mě s vašima herkama na jatka, co?*“¹⁰⁷ Darek Hugovi nerozumí a cítí se být uražený. Zároveň ho řeči o koních a jatkách znepokojily. Půjčuje si počítač a snaží se na internetu vyhledat jakékoliv informace spojené s porážkou koní, které by Hugovy řeči vyvrátily. Spatřuje však řadu znepokojujících fotografií, na kterých je celá spousta zubožených koňských těl. Na jedné z nich byl dokonce otevřený nákladní vůz, ze kterého viselo tělo ještě žijícího koně. Kůň měl pouze jednu nohu, druhá byla v kolenním kloubu useknutá. Byl zděšený. Nechtěl si připustit fakt, že by se mohlo jednat o jejich koně. Bylo to nepřipustné. Při bližším zkoumání onoho přepravního vozu zpozorněl. Všiml si, že se na jeho boku nachází logo pádícího koně s nápisem Horse Buddy. Do detailu stejné, jaké bylo i na Antonových přepravních vozících, kterým k nim ještě tenkrát vozil koně. Když si myslel, že už nic horšího nemůže spatřit, zobrazilo se mu video s odkazem na YouTube. Video bylo pořízeno skrytou kamerou. Obsahovalo autentické záběry děsivého transportu, až po vykládku zraněných či polomrtvých koní.

Darek nečeká ani minutu. V rychlosti si balí své věci a opouští soustředění. Nasedá na autobus, později na vlak, ze kterého je však průvodčím vykázán, protože nemá lístek. Podniká tak nebezpečnou noční cestu domů. Během ní přemýšlí nad celou situací. Nechce si připustit, že koně, které k nim Anton přivezl ve zbídačeném stavu, měli s otcem dát do pořádku jen proto, aby byli později zabiti. Stále se mu vybavují hroživé fotografie. Vidí koně, kteří se na sebe během několikahodinové cesty mačkají v nákladním voze. Koně, kteří nedostávají napít, aby maso nebylo po porážce zavodněné. Darek nechce uvěřit, že by jeho vlastní otec něco tak hroživého udělal. Nechce uvěřit, že by se podílel na něčem tak chladnokrevném.

Jakmile Darek doběhl k louce, věděl, že Hugo měl pravdu. Ostrá byla prázdná. Po koních ani stopa. Navíc v ohradníku nebyl proud. Darkovi bylo všechno jasné. Pan Havlík, který ho viděl z dálky, mu navíc všechno potvrdil. Darek má výčitky svědomí. Proč odjížděl na soustředění? Proč tu nezůstal? Mohl všemu zabránit! Teď už také rozuměl tomu, proč otec koně nehladil, nemazlil se s nimi, nemluvil na ně. Pochopil jeho řeči o tom, že jsou to užitková zvířata, stejně jako slepice. Když Darek uslyší koňské řehtání, myslí si, že jsou to halucinace.

---

¹⁰⁷ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 189.

Dvanáct zabíjících koní přeci neobživne. Pan Havlík ale otevírá stodolu. Darek vidí Velšanku, skorouplněbílou klisnu, do níž se Ema zamilovala. „*To je taková krása, že jsi zůstala. Taková krása...*“¹⁰⁸

I přesto, že jim Velšanka zůstala, myslí Darek na ostatní koně. Herkules, Krokant, Kirké, Plavka, Taťka Šmoula a další to měli již zřejmě za sebou. Darek nechtěl myslet na utrpení, kterým si museli projít. Zmocnila se ho obrovská zlost a nenávist vůči otci a Antonovi. Jako projev velkého pohrdání k nim oběma demonstrativně pálí téměř nové kopačky, které dostal od otce, a jezdecké holínky darované Antonem. Nakonec do ohně také hází svůj ušmudlaný provázek, který vytvořil na popud své matky. *Díval se, jak provaz čadí, svíjí se a v místech, kde byl zavázaný mnohonásobě (Darek nepochyboval, že to byl právě otcův uzel), hoří větším, urputnějším plamenem.*¹⁰⁹ Je více než jasné, že Darkovi potrvá delší dobu, než si k otci znovu najde cestu a bude mu opět důvěřovat.

Darek se vrací do svého pokoje. Nechce s nikým mluvit a už vůbec ne s otcem. Ten ho všemožně pobízí ke komunikaci. Přistupuje k jeho dveřím a chce si s ním promluvit. Vysvětluje mu, že vše dělal pro ně. Potřeboval je finančně zabezpečit. Když mu došlo, o co opravdu půjde, bylo už pozdě. Podnikání nemohl zrušit, protože do obchodu investoval všechny své dosavadní úspory. Darek se zapřísáhl, že bude otce k smrti nenávidět. Do smrti s ním nepromluví, už nikdy se na něj nepodívá. Jakživ už s ním nebude truhlařit, ačkoliv by jeho pomoc ocenil, protože nyní pracoval v truhlářské firmě. Přesto mu bylo otce líto. Třeba mu jednou zase pohlédne do očí. Možná spolu dokáží zase normálně mluvit.

Příběh končí ve chvíli, kdy Hanka zahlédne na Darkově bradě vous. Nabádá ho k tomu, aby o něj dobře pečoval. Když totiž muži zůstane jeho první vous, zůstane mu také srdce dítěte a s ním i všechny jeho sny. „*A co když muž vous vytrhne?*“ „*Pak nemá na vybranou – musí brát to, co je.*“¹¹⁰ Darek se rozhodne stát se dospělým a jedním prudkým tahem ho vytrhává. Je si jistý tím, že dětství pro něj definitivně skončilo. Odted' si zákony bude tvořit sám.

---

¹⁰⁸ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 220.

¹⁰⁹ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 222.

¹¹⁰ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 229.

Kniha *Uzly a pomeranče* je kombinací vývojového románu a sociální prózy zároveň. Román na čtenáře působí jako celistvý realistický příběh, který sleduje nejen generační problematiku, sociální rozdíly, ale také formování jednotlivých lidských vztahů.¹¹¹

Co se týká jazyka užitého v díle, volí Procházková v částech vyprávěných personálním vypravěčem spisovný jazyk. Dialogy jednotlivých postav jsou většinou psány hovorovou češtinou, aby tak přiblížila mluvu dětskému čtenáři a napomohla k věrohodnosti jednotlivých postav, převážně však dětských hrdinů. V konfrontacích, které probíhají mezi Darkem a Hugem, se objevují časté vulgarismy. „*Ty magore, tak tobě to nestačilo? Šmejde!*“ „*Sráči!*“ „*Nakopu ti prdel!*“¹¹²

Iva Procházková skrze příběh ukazuje, jak obtížné je stát se dospělým. Zobrazuje těžký život i to, jak náročné je vyrovnat se s nepřízní osudu. Dospívající chlapecký hrdina Darek se musí smířit se smrtí své milované matky. Jeho silné pouto k ní ho provází celým životem. Příběh poukazuje mimo jiné i na obrovskou zodpovědnost, kterou má vůči své postižené sestře. Složitost života vnímáme i u dospělých postav. Román tak nabízí nejen pohled na svět dětí, ale i na život dospělých. Typickým příkladem toho je postava otce. Pan Lyska ztratil svou milovanou životní partnerku a veškerá zodpovědnost nyní závisí pouze na něm. Musí řešit krizovou finanční situaci a najít způsob, jak zabezpečit svou rodinu.

Darkův příběh je plný odhodlání, boje, citu a hlavně statečnosti. Hrdina se za žádných okolností nevzdává. Jeho konfrontace se složitou skutečností, zklamáním, deziluzí neznamenají, že jim člověk podlehne. Naopak, člověk musí jít dál. Kniha se tak zároveň stává jistou oporou dětem, které prožívají stejnou či podobnou krizovou situaci jako Darek. Dává jim naději i útěchu, že ve složitě situaci nejsou samy.

---

¹¹¹ URBANOVÁ, S. *Dialogy Ivy Procházkové*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2012, s. 138.

¹¹² PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 58.

3 Život a tvorba Roberta Williamse

Robert Williams je britský spisovatel a hudebník, který se narodil v roce 1977. Své dětství prožil v Clitheroe, Lancashiru a v současné době žije v Manchesteru. Pracoval ve školní knihovně jako prodavač knih pro Waterstones, zároveň se zabýval hudbou a psal písně, které následně vydal pod jménem The Library Trust. Po deseti letech boje s hudebním průmyslem se rozhodl skončit s hudbou a psaním písní a začal psát knihy.

Román *Luke a Jon* (2010, česky 2012) je autorovým debutem. Jeho jedinečný příběh o přátelství, jenž překoná každé protivenství, zaslouženě získal čtenářskou přízeň a je také vysoce ceněn kritikou. Za tento román Williams obdržel anglickou cenu National Book Tokens Prize a kniha zároveň také vyhrála cenu Betty Trask. Příběh byl přeložen do sedmi jazyků a stal se také prvním svazkem nové edice, jenž klade důraz na kvalitní a čtivé příběhy současných dětí.¹¹³

V roce 2012 autor vydal svou další knihu pro mládež s názvem *How the Trouble Started*. Je to temný a zároveň poutavý román o dětství, morálce, osamělosti dětí a dospělých, také o životních momentech, na které nelze zapomenout. Tento jedinečný příběh byl navíc nominován na cenu Portico za beleterii.¹¹⁴

O lásce a strachu, rodině, životním zabezpečení a hledání útočiště uprostřed chaosu vypráví Williamsův nejnovější román z roku 2014 *Into the Trees*.¹¹⁵

3.1 Analýza a interpretace díla Luke a Jon

*Mám zelené oči. Nejspíš ne v tom odstínu zelené, který vás zrovna napadl. Jsou jasně zelené. Překvapivě zelené. Nechlubím se, jen se snažím být přesný. Říct to jasně a zřetelně. Kdybych vám jen řekl, že mám zelené oči, asi byste si představovali nějaký hnědozelený nebo olivový odstín. Jsou jasně zelené. Budu upřímný už od začátku.*¹¹⁶ Těmito slovy začíná vyprávět svůj příběh třináctiletý chlapecký hrdina jménem Luke, který je ústřední postavou románu. Lukovi nedávno zemřela matka při automobilové nehodě a chlapec se tak musí postupně

---

¹¹³ Robert Williams author [online]. Dostupné z: < <http://www.robertwilliamsauthor.co.uk/the-book/> > [cit. 2015-03-25].

¹¹⁴ Robert Williams author [online]. Dostupné z: < <http://www.robertwilliamsauthor.co.uk/how-the-trouble-started/> > [cit. 2015-03-25].

¹¹⁵ Robert Williams author [online]. Dostupné z: < <http://www.robertwilliamsauthor.co.uk/into-the-trees-2/> > [cit. 2015-03-25].

¹¹⁶ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 7.

vypořádat s touto krizovou situací. Od okamžiku matčiny smrti se také chlapcův život rozdělil na dvě části: život *předtím* a *potom*, přičemž matčina smrt symbolizovala jakousi hranici, která jeho život navždy rozštěpila.

Byl krásný dubnový den a Luke měl ve škole výtvarný kroužek, ze kterého ho měla matka vyzvednout. Když pro něj ovšem nepřišla, vydal se sám domů pěšky. *Mijel jsem auta stojící v zácpě a otrávené řidiče v nich, kteří volali domů, že přijedou pozdě, že prý nějaká dopravní nehoda.*¹¹⁷ Po příchodu domů se chlapec od policie dozvídá, že jeho matka zemřela následkem tragické automobilové nehody, při které se její malé červené auto srazilo s nákladním vozem. *Vzhledem k tomu, jak byl ten krám velký, nejspíš mohl klidně narazit do Měsíce a odnesl by to Měsíc. Jen mámino auto bylo pomačkané a zkroucené a vypadalo jako nějaká moderní skulptura.*¹¹⁸

Pár dní po nehodě zahlédne Luke v místních novinách fotografii muže, jenž řídil kamion, který srazil matčino auto. Má obrovskou touhu vidět ho a sledovat, co dělá, a i přesto, že ho Luke ze srdce nenáviděl, nemohl si nevšimnout jeho prázdného výrazu v obličeji, což v něm vyvolalo pocit lítosti. Jmenoval se Brian Stuart a jelikož vyšetřování neprokázalo poruchu ani na jednom z vozidel, došli vyšetřovatelé k závěru, že je nevinný. Lukovi se podaří zjistit název firmy, pro kterou Brian pracuje, a jde ho navštívit. Nemá však sílu ani odvahu na to, aby s ním mluvil, a tak ho celé dny pozoruje z protější ulice. Častokrát ho nevidí třeba celé dny, ale když se Brian vrátí, je zase o něco pohubřejší a pomalejší než předtím. Luke si uvědomuje, že si řidič kamionu celou situaci vyčítá, a ačkoliv je podle úřadů nevinný, cítí velký podíl na smrti Lukovy matky. Chlapcovo pozorování vrcholí ve chvíli, kdy si ho Brian všimne. *Stál tam s rukama svěřenýma podél těla a po tvářích mu tekly slzy.*¹¹⁹ Lukovo sledování tím definitivně končí, okamžitě nastupuje do příjíždějícího autobusu a na toto místo se již nikdy nevrátí. Pár dní po této zvláštní situaci Brian spáchá sebevraždu. *Když jsem se dozvěděl, že se zabil, rozbrečel jsem se. Byl to šok, ale nepřekvapilo mě to. Vypadal, jako že musí ze svého těla pryč, jestli to dává aspoň trochu smysl, jako by ho příliš bolelo, že tu ještě musí být. Tvářil se jako táta a to mě na tom vyděsilo nejvíc.*¹²⁰

Smrtí matky se chlapcův život zcela mění, a to především proto, že ztratil jednu ze svých životních jistot a zároveň se musí naučit žít bez milované osoby Tragická nehoda také negativně

---

¹¹⁷ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 10.

¹¹⁸ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 10.

¹¹⁹ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 14.

¹²⁰ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 10.

poznamenala jeho otce, který každým dnem stále hlouběji propadal alkoholu a depresi. *Táta celé týdny nedělal nic. Jen seděl ve své židli. Nespál, neholil se, hodně zhubnul. Slýchal jsem ho v pozdní noční době chodit dolů a pít. A vzlykat.*¹²¹ Otcova neschopnost postarat se o rodinu graduje ve chvíli, kdy se musejí vystěhovat z jejich současného domu, protože celé měsíce neplatil účty a banka jim důsledkem toho zabavuje dům. O celé situaci se otec radí s realitním agentem, který mu s ohledem na jeho finanční možnosti nabízí polorozpadlou nemovitost na vršku Bowlandského kopce v Durdale. Luke se tak musí odstěhovat do pro něj zcela neznámého města a opustit místo plné krásných vzpomínek na matku.

Děj se tedy odehrává v anglickém městečku jménem Durdale. Dům, do kterého se společně nastěhovali, byl v bídném stavu. Jeho střecha byla dřevá, zdi jednotlivých pokojů měly hluboké praskliny a okenní rámy byly zpuchřelé. Většina domu byla zaplněna přebytečným starým tmavým nábytkem, který doposud nikdo nevyklidil. Podlaha byla plná špinavých, drsných a nerovných prken, po kterých se špatně chodilo. Otec tomu všemu říkával „kosmetické problémy“, které časem opraví. Chlapec však věděl, že jsou to pouze otcova slova útěchy, protože si lepší dům dovolit nemohli, a zároveň si také uvědomil, že jeho starý život definitivně končí a nový by měl začít právě tady.

Polorozpadlá ruina i její okolí vyvolávají v Lukovi ještě větší pocity prázdnoty a bezútěšnosti, na které zapomíná pouze ve chvílích, kdy se naplno může věnovat své největší zálibě. Malování bylo Lukovým velkým koníčkem, ve kterém vynikal již od dětství. *Malování je pro mě srozumitelné. Vím, jak na to. Tužka dělá to, co očekávám, poslouchá mě.*¹²² Učitel z jeho bývalé školy byl toho názoru, že Lukův talent je kombinací jeho zázračných očí a zručnosti po tátovi, který pro změnu truhlařil. Vyráběl nejrůznější dřevěné hračky pro děti, za které dokonce vyhrál cenu od Asociace výrobců tradičních hraček. Dřevěné výrobky potom prodával ve stáncích na trzích po celém kraji, což byla také jediná činnost, která nyní rodinu živila.

Lukův dlouhotrvající pocit osamění pomine ve chvíli, kdy se seznámí s druhým protagonistou románu Jonem, kterého poprvé spatří již v den jejich příjezdu do Durdale. Ten den, kdy se stěhovali, bylo špatné počasí a kvůli silnému větru a hustému dešti jim cesta trvala o několik desítek minut déle než předpokládali, a do městečka dorazili až za stmívání. Lukovi se město nelíbilo, protože vypadalo jako ze starého černobílého filmu, ve kterém postavy

---

¹²¹ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 11.

¹²² WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 8.

nemluví. Otec ho ale ujišťoval, že v ranním slunci bude vypadat úplně jinak a určitě si ho oblíbí. Luke o tom však pochyboval a snažil se na celou záležitost nemyslet. Zároveň ho přepadla únava, ale než vůbec stačil zavřít oči, zahlédl na silnici stín. *Vykřikl jsem. Zaskřípěly brzdy a auto strnulo a sklouzlo doleva. Štěrka zpod kol vylétl do vzduchu. Auto sebou škublo a zastavili jsme.*¹²³ Skrze zamlžená okna auta viděl Luke siluetu malého chlapce, který stál nehybně před jejich autem se strnulým výrazem v promáčeném oblečení. Luke se snažil prohlédnout si ho, ale přes hustý déšť to bylo téměř nemožné. Chlapec se chvíli koukal na Luka, potom na jeho otce a rázem byl pryč. S Jonem Mansfieldem se však oficiálně seznámil až jednoho dne ve čtvrtek v půl osmé ráno. *Klepání na dveře jsem neslyšel, ale zaregistroval jsem, když na mě pak táta volal. Nakonec mě tím i probudil. Volal na mě, že mám návštěvu a že bych měl vylézt ze svého doupěte. Byl jsem příliš unavený než abych se stihl divit, že za mnou někdo přišel na návštěvu ve městě, kde jsem zatím nikoho neznal.*¹²⁴

Luke se s tímto pohublým, neurotickým a staromódně oblečeným chlapcem začíná postupně více sblížovat a dozvídá se o něm informace, které ho přesvědčí o tom, že Jonův život je daleko těžší a složitější než ten jeho. Brzy totiž zjistí, že Jon nemá ani jednoho z rodičů, jeho matka zemřela již dávno a otce pro změnu nikdy nepoznal, a proto žije v domě na kopci se starými nemohoucími prarodiči, kteří již nejsou schopni postarat se sami o sebe, natož o malého chlapce. Podmínky, ve kterých Jon vyrůstá, jsou naprosto nevyhovující. Jon navíc trpí spastickou obrnou a potřebuje větší péči, které se mu však v tomto domě nedostává, čehož si všimnou také sociální pracovníci. Ti se již řadu týdnů marně snaží promluvit si s chlapcem a jeho prarodiči. Jon má velké obavy, protože tuší, že mu v důsledku jejich intervence hrozí pobyt v dětském domově. *Když Jon říkal, že „zase přišli“, měl tím na mysli durdaleskou sociální péči. Přišli dva, říkal. Muž ve středním věku a o něco mladší žena. Říkal, že bušili na dveře a nakukovali dovnitř mezerami mezi novinami v oknech. Jeho děda mu řekl, ať jde nahoru a nechodí těm měšťákům na oči. Tak se schoval ve svém špinavém pokoji plném hadrů a prachu, dokud nezaslechl, jak auto odjíždí zpátky do městečka.*¹²⁵

Mezi Lukem a Jonem postupně vzniká hluboké přátelské pouto a tento jedinečný vzájemný vztah jim naprosto změní život. *Táta kolem půl osmé otevřel Jonovi a křikl na mě, ať vstanu. Dovrávorál jsem po schodech do kuchyně a posadil se naproti Jonovi, který už tam*

---

¹²³ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 17.

¹²⁴ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 29.

¹²⁵ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 54.

*seděl.*¹²⁶ Chlapci si spolu jako každé ráno dávají šálek horkého čaje a po pár vteřinách se Jon rozmluví. Z jeho povídání Luke brzy pochopí, že Jon vůbec není zaostalý, ba právě naopak, ví spoustu věcí, o kterých ostatní lidé nemají ani potuchy, protože trávil hodně času v místní knihovně. Jeho největší zálibou byla nejrůznější fakta, a proto pobýval převážně ve studovně, v níž byl často obklopený řadou encyklopedií a slovníků. *Měl fotografickou paměť, a když si něco přečetl, zůstalo mu to v hlavě. Nebyla v tom žádná kouzla nebo tak něco, prostě si věci pamatoval. A mě bavilo ho zkoušet. Naše ranní setkání probíhala tak, že jsem mu nadhazoval náhodná slova jako: „elektřina“, „Jupiter“, „islám“. Občas jsme narazili na něco, co neznal, tak jsem zkusil jiné slovo a on zase spustil. Ne že by se předváděl, jen jsme prostě začali komunikovat tímhle způsobem.*¹²⁷

Robert Williams zosobňuje v postavě Jona typické znaky outsiderství, jež se vyznačují nejen tím, že je Jon částečně tělesně hendikepovaný, ale i proto, že žije v neutěšených sociálních poměrech, kvůli nimž se ve škole stává častou obětí šikany. Se svými životními překážkami se však naučil žít a kompenzuje si je častým únikem do četby přenášející ho do světa exaktních pojmů a nezpochybnitelných faktů.¹²⁸

Otcův problém s alkoholem se stále více prohluboval a Luke věděl, že je to následek veškerých útrap, které je postihly v uplynulých měsících. *Už si nepamatuju, kdy jsem si toho začal všimnat, ale došlo to do stavu, kdy měl pořád v pravé ruce sklenku whisky.*¹²⁹ Jeho vzhled se také rapidně změnil k horšímu, protože o sebe přestal pečovat a navíc stále chodil ve starém špinavém oblečení, jež zapáchalo. Jeho pochmurná nálada i převážně negativní pohled na svět se však změní v ten den, kdy začne pracovat ve své dílně na něčem speciálním.

Jakožto truhlář z povolání potřeboval otec dostatečný prostor pro svou práci, a proto si dílnu udělal v přístěnku v zadní části domu. Jeho pracovní prostor se skládal ze čtyř pracovních ploch. První tři sloužily pro výrobu klasických hraček, které byly uspořádány v úhledných řadách. Čtvrtá plocha, jež byla celou dobu prázdná, byla otcem označována jako „můj tvůrčí prostor“ a právě na tomto stole pracoval otec nejraději, protože sloužil pro výrobu netradičních výrobků. Jednoho dne si Luke konečně všimne, že je tvůrčí stůl z části zaplněný, což chlapec ihned vnímá jako pozitivní znamení. *Táta začal pracovat na nějakém projektu. Našel jsem*

---

¹²⁶ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 31.

¹²⁷ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 37-38.

¹²⁸ SLADOVÁ, J. et al. *Dětství a dospívání v současné literatuře pro děti a mládež*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 80.

¹²⁹ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 36.

v jeho dílně nákresy a plány, když jsem tam zašel, abych mu sebral trochu barev. Měl je rozložené na svém čtvrtém pracovním stole: v jeho tvůrčím prostoru. Předě mnou ležely rozházené náčrty koní. Kresby nohou, hlavy a trupu.¹³⁰ Postupně ho otec začíná seznamovat se svým projektem a sděluje mu, že vyrábí plastiku koně velkých rozměrů, kterou umístí někam do přírody. „Ale ani ne někde uprostřed parku nebo na vrcholku kopce. Prostě někde, kde na něj jen občas někdo narazí. Skoro utajený.“¹³¹ Práce mu šla pěkně od ruky a socha koně se začala konečně rýsovat. Otec pro ni dokonce už našel i vhodnou mýtinu uprostřed hlubokého lesa poblíž Durdale, kam postupně sochu po částech přinese a následně ji tam složí. Luke moc dobře věděl, že to bude to nejlepší dílo, které kdy otec vytvořil, zároveň si však dělal starost s tím, zda ji lidé vůbec někdy najdou a spatří ji. Byla by velká škoda, kdyby socha byla neoceněna. Otec mu však vysvětluje, že na tom vůbec nezáleží, důležité je, že o její existenci budou vědět oni sami a kdykoliv ji mohou navštívit. „Možná lidi dokonce začnou pochybovat o tom, že tu je. Víte, pár jich to zahlédne, řeknou to kamarádům a ti to nikdy nenajdou a vznikne z toho místní legenda... kdesi v lesích...“¹³²

Brzy Luka čekal jeho první den v nové škole, ze které měl již od začátku velké obavy. Často se na ni vyptával Jona, který mu však na jeho otázky nikdy neodpověděl. Luke doposud neznal důvod, avšak hned první školní den pochopil, proč byl vždy Jon ohledně školy tak nesdílný. *Když míjel jednu skupinku starších žáků, čísi noha ho kopl do holeně. Z další skupinky ho vzal kdosi loktem do boku, a těsně než zmizel za rohem, mu zezadu na hlavu přilétl rychlý pohlavěk.*¹³³ Lukovi bylo ihned jasné, že se Jon stal obětí šikany. Neustále je fyzicky i slovně napadán a kvůli svému postižení je terčem stálých posměšků. Luke také zjišťuje, že Jonovi ve škole neřekne nikdo jinak než *Jon Spadlá čelist* nebo *Spastik* (kvůli jeho spastické obrně). Za hanlivými přezdívkami stojí převážně kluk jménem Kieran Judd, který se tak od tohoto dne stává Lukovým největším rivalem a několikrát se během školního roku mezi sebou slovně i fyzicky utkají. Jednoho dne situace mezi nimi natolik vyhrotil, že se Luke konečně postaví Kieranovi, který se denně posmívá postiženému Jonovi. *Stál jsem nad Juddem, než měl vůbec šanci uhnout. Popadl jsem ho za ty jeho umaštěné vlasy a praštil mu hlavou pořádně o lavici. Než stihl zareagovat, shodil jsem ho ze židle na zem. Snažil se zvednout a já jsem ho pořádně kopl do břicha. Trefil jsem se dobře. Kdyby byl fotbalový míč, parádně by letěl. Judd se snažil opět vstát a pustit se do mě. Věděl jsem, co si myslí, že ho přece nemůže přepřat nějak*

---

¹³⁰ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 55.

¹³¹ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 57.

¹³² WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 76.

¹³³ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 85.

*kluk, co pořád maluje, ten kluk se zelenýma očima a s kamarádem, který trpí spastickou obrnou. Jenže než se stačil zvednout, vrhl jsem se na něj a přirazil ho k nejbližší zdi. Hlava mu bříinkla o bílé dlaždičky, jako když křupne skořápka. Udělalo se mi trochu špatně a ucítil jsem v krku nevolnost, ale potlačil jsem ji. Řekl jsem mu, že pokud se Jona ještě někdy dotkne, tak ho zabiju.*¹³⁴

Příběh je vyprávěný ich-formou a odehrává se většinou v aktuální přítomnosti. Williams však ve své knize využívá i retrospektivní pasáže věnující se Lukovým vzpomínkám na dobu, kdy jeho matka ještě žila. Cenná je například chlapcova vzpomínka na její závažný zdravotní problém, prostřednictvím kterého chtěl autor zdůraznit i hrdinovo nelehké dětství ještě za matčina života. Luke na matku často vzpomínal jako na veselou, chytrou a bystrou maminku, se kterou byla velká zábava. Milovala všemožné náušnice, náramky, náhrdelníky i nákotníky, které si za drobný peníz koupila u stánku, nebo si je sama jednoduše vyrobila. *Řeknu Vám pravdu. Nebylo to takové pořád. Někdy byla veselá, v naprosto skvělé náladě, a pak najednou báb a dala se do breku. Táta říkával: „Maminka je unavená, necháme ji odpočívat.“ Žádné náušnice ani nalakované nehty. Vrásky na čele, sevřená ústa. Polehávala. Nějakou dobu jsem ji vůbec neviděl. A pak po pár dnech, když jsem přišel ráno dolů, seděla u kuchyňského stolu s hrnkem čaje v dlaních. S náušnicemi, náramky a pestrobarevně nalakovanými nehty. Mohla se přetřhnout pozornostmi vůči mně, popadla mě a lechtala. Byla zpátky.*¹³⁵

Lukova matka trpěla závažnou maniodepresivní psychózou, kdy procházela různými fázemi a různou intenzitou nemoci, která vrcholila těžkou depresí, z níž se opět postupně dostávala. *Říkala, že být v depresi bolí, že to není jako být smutný nebo nešťastný, že to jsou všechny tyhle věci dohromady tisíckrát znásobené. „Když jsi hluboko v depresi,“ pokračovala, „až úplně na dně, nevidíš žádnou cestu ven.*¹³⁶

Od její smrti uplynulo již pár měsíců a Luke i jeho otec si začínají pomalu zvykat na život bez ní. Jednoho dne však obdrží úřední dopis, který je informuje o tom, že se objevily nové skutečnosti ohledně nehody, při které přišla Megan Redridgeová o život, a proto budou muset případ znovu otevřít a celý ho prošetřit. Nově se totiž ukázalo, že si již delší dobu nevyzvedla své léky, které dlouhodobě užívala na svou nemoc. V den její osudné jízdy tedy neužila lékařem předepsané lithium sloužící k utlumení jejich manických příhod. *„Oni si myslí, že jestli přestala*

---

¹³⁴ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 117-118.

¹³⁵ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 21.

¹³⁶ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 54.

*brát lithium, tak měla možná depresi, a jestli měla depresi, tak možná narazila s autem schválně.*¹³⁷

Oba jsou ale přesvědčeni o tom, že matka sebevraždu nespáchala a v den její tragické nehody depresi neměla. Znali ji ze všech nejlépe, a proto dokázali rozpoznat příznaky její přicházející deprese, které se projevovaly například matčinou těžkopádnou chůzí nebo strnulostí jejího těla. V den své smrti byla však podle otce i Luka v pořádku. *To ráno před srážkou bylo normální „dobré“ ráno. Sešel jsem dolů do kuchyně jako vždycky pozdě. Máma mi udělala trochu cereálií s mlékem, už byly pěkně rozmáčené, než jsem se dostal do poloviny. Řekla, ať si nezapomenu své desky na výtvarku, a pak si uvědomila, kolik je, a hnala mě do auta. Mamka si v autě zpívala s rádiem nějakou hloupou písničku a já předstíral, že je mi z toho trapně. Zkontrolovala, že mám peníze na oběd, a dala mi pusu, než jsem vystoupil z auta. Když jsem odcházel, naklonila se, znovu zesílila rádio a zamávala mi. Neslyšně řekla, že mě pak vyzvedne, poslala mi další pusu a odjela. Cestou ještě mávala.*¹³⁸

Otcova touha po alkoholu byla v poslední době minimální. Luke se však obával, že po tom, co vyšetřovatelé opět otevřeli matčin případ, se jeho chuť na whisky opět vrátí. To se nestalo, protože ho naplno zaměstnávala výroba dřevěné sochy koně, která byla zanedlouho hotová a zbývalo už jen pozvolna přemístit její části na místo, kde se bude ve své plné kráse vyjímat. *Když nás s Jonem vezl do školy, měl už vzadu v autě naloženou první část plastiky, kterou chtěl odvézt do lesa.*¹³⁹ Každý den se nesl v podobném duchu a brzy na to byly všechny kousky sochy na mýtině. Otec je složil, koně upravil do finální podoby a bylo na čase přivést sem také chlapce. *Popošli jsme, abychom si koně prohlédli ze strany. Přední nohy se vzpínaly do výšky. Bílý, na zeleném pozadí. Bylo hodně brzy, takže na mýtině místy ještě ležely cáry mlhy a tátův kůň se třpytil, celý pokrytý jinovatkou. Vypadal líp než všechny obrazy v galeriích, co jsem kdy viděl.*¹⁴⁰ Luke je z tátova díla ohromený. *Chtěl jsem říct tátovi, že je to fantastický. Že je to skvělý a velkolepý. Chtěl jsem mu říct, že je to nejlepší, co kdy udělal, a že je génius.*¹⁴¹ Otcova tvář zářila radostí a Luke si uvědomil, že takový výraz v jeho obličeji již dlouho neviděl. Byl si jistý, že kůň nebyl pro otce pouhou obyčejnou plastikou, byla to věc, díky které překonal své těžké, depresivní období, částečně si odvykl alkoholu a opět se dokázal smát a radovat se

¹³⁷ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 90.

¹³⁸ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 91-92.

¹³⁹ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 104.

¹⁴⁰ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 145.

¹⁴¹ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 86.

ze života. Chlapec si byl naprosto jistý, že všechno zlé a špatné dneškem končí a čekají je už pouze lepší zítřky.

Jonova situace už tak pozitivní nebyla, protože se zanedlouho u nich doma objevili sociální pracovníci s podepsaným příkazem od rodinného soudu. Ten jim dával právo prohlédnout si jejich dům, a tak pan McGrath a slečna Greenová, jakožto sociální pracovníci, vstupují v doprovodu policisty do domu. Oba ihned zjistí, že podmínky jsou katastrofální a Jon zde již nemůže delší dobu setrvávat, nemohou zde zůstat ani jeho prarodiče, a proto jsou okamžitě všichni tři převezeni do místní nemocnice. Testy ukáží, že je Jon podvyživený a jeho tělo má nedostatek důležitých vitamínů. Lékaři zjistí, že jeho babička trpí těžkou demencí, kvůli které již delší dobu nevnímá své okolí. Jon si uvědomuje vážnost celé situace, ví, že se do domu již vrátit nemůže a jeho dosavadní život se tím zcela mění.

Ihned po tom, co Luke s otcem navštíví v nemocnici Jona, se otec dozvídá o jeho těžké situaci a vyčítá si, že si dosud ničeho nevšiml. *Ale Jon a já jsme říkali, že ne, že to vědět nemohl, že jsme nechtěli, aby to někdo věděl. A třebaže to byla pravda, tak jsme zároveň všichni věděli, že občas, během těch posledních několika měsíců, kdyby byl náš dům popadl hurikán, roztočil ho a odhodil ho kdesi v Lotyšsku, táta by si to nejspíš ani nevšiml, jen by otevřel flašku a nalil by si další skleničku a počkal by, než se usadí prach a přestanou se třást okna.*¹⁴² Oběma jim na Jonovi velmi záleželo a věděli, že mu v jeho tíživé životní situaci musejí pomoci. Otec přichází s jedinečným řešením, které by mělo Jonovu situaci vyřešit. „*A co ty na to?*“ *zeptal se. „Kdyby tu bydlel někdo další, pořád.“*¹⁴³ Následující den se otec setkává se sociálními pracovníky, kteří mu vysvětlují, že získat dítě do péče je složitý a náročný proces, jenž se neobejde bez policejní kontroly, pohovorů, nejrůznějších posudků a důkladné prohlídky domu. Ačkoliv se otec celého průběhu obával, věděl, že Jonovi musí za každých podmínek pomoci, a proto se v nemocnici setkává s Jonovým dědečkem Arthurem Mansfieldem, aby s ním celou situaci projednal. Poté, co Jon i jeho dědeček s otcovým nápadem souhlasí, začíná soudní proces o svěření Jona Mansfielda do péče Geralda Redridge.

Závěr knihy přináší vyvrcholení románu. Po řadě vyšetření a zkoumání mělo být brzy rozhodnuto o tom, zda je Lukův otec vhodnou osobou, která by se oficiálně starala o Jona. Poslední fází ve vyšetřování byla prohlídka ubytování potenciálního opatrovníka. Pro většinu lidí by to zřejmě nebyl žádný problém, Luke s otcem se však návštěvy velmi obávali. *Rozhlédl*

---

¹⁴² WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 111-112.

¹⁴³ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 121.

*jsem se kolem, v jakém stavu dům je. Skvrny na zdech mi najednou připadaly tmavší. Z nerovných podlah vykukovaly hřebíky. Nábytek působil vratce. V zábradlí byly díry. Některé elektrické zásuvky byly uvolněné a staré. Nebezpečí se valilo ze všech stran jako nikdy předtím.*¹⁴⁴ Luke s otcem se okamžitě pouští do úprav celého domu a začíná tak tvrdý boj s časem. Během osmačtyřiceti hodin byl jejich dům k nepoznání, protože se během dvou dnů a dvou nocí zbavili starého nábytku, vymalovali všechny místnosti v domě na bílo a na zdi pověsili Lukovy obrázky. Otec zbrousil a nalakoval podlahy, opravil zásuvky a nakonec celý byt vyzdobili nejrůznějšími bytovými doplňky. Dům tak nakonec udělal velký dojem na sociální pracovníky a pár dní poté se Lukův otec stává oficiálním opatrovníkem Jona Mansfielda.

Případ matčiny tragické smrti, který byl před časem kvůli novým informacím opět otevřen, ovšem nic nového nepřinesl. Vyšetřovatelé usoudili, že nemohou jistě potvrdit, zda se v jejím případě jednalo o nehodu či sebevraždu, a případ pro nedostatek důkazů odložili.

Příběh vrcholí okamžikem, kdy místní lidé objeví v Brungerleyském lese otcovu dřevěnou sochu koně. *Samozřejmě, že lidi toho koně našli. A byli z něj nadšení. A ačkoli táta tvrdil, že jeho původ má zůstat tajemstvím, samozřejmě nezůstal.*¹⁴⁵ Otec se tak dočkává velkého obdivu a uznání, dokonce se objevuje v místních novinách. Brzy se o výtvoru dozvěděla také Asociace výrobců tradičních hraček, která považovala dílo za kvalitní práci. Plastiku koně měl ze všech lidí však nejraději Luke, protože pro něj znamenala víc, než by kdo mohl tušit. *Vím jen, že můj táta by se byl bez ní možná upil k smrti.*¹⁴⁶

Román Luke a Jon představuje ucelený realistický příběh psaný ve spisovném jazyce, prostřednictvím kterého autor reaguje na současnou realitu ve společenské sféře. Zobrazuje v něm nejen etické i sociální rozdíly a generační problematiku, ale také formování lidských společenských vztahů.

Hlavní hrdina prochází během krátkého času řadou těžkých životních zkoušek, a to od chvíle, kdy mu tragicky umírá matka, opouští své milované místo, přátele, školu a stěhuje se s problematickým otcem do domu, jenž připomíná starou zříceninu. Do jeho života mu vstoupí Jon, kterého postupně chrání a pomáhá mu v jeho těžkém životě. Postava Luka reprezentuje tedy chlapce s velkou kuráží a odvahou poprat se s těžkým osudem.

---

¹⁴⁴ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 138.

¹⁴⁵ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 161.

¹⁴⁶ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 162.

Vypravěčem celého příběhu je sám Luke, což autorovi umožnilo zobrazit dětský způsob nahlížení na klíčové životní situace a způsoby jejich řešení. Přestože na většinu z nich je Luke schopen nahlížet jen zorným úhlem svého věku a dosavadních životních zkušeností (viz projevy matčiny maniodepresivní psychózy, její léčbu, okolnosti tragické nehody, chaotické chování otce). Autor během příběhu nabízí mnohé existenciální otázky, které nejsou však jednoznačně zodpovězeny.¹⁴⁷ *Smrt, zármutek a obtížné vyrovnávání se s novou životní situací nezjednodušuje, nicméně se pokouší čtenáře vést k přijetí myšlenky, že útěchu a naději přináší vzájemné sdílení bolesti a otevřenost k utrpení a potřebám ostatních.*¹⁴⁸

Příběh tak mladým čtenářům přináší nejen oporu, díky které mohou snadněji překonat své životní, rodinné nebo třeba osobní krizové situace. Stává se pro ně také jistým symbolem velkého přátelství, jež překoná každé životní překážky.

---

¹⁴⁷ SLADOVÁ, J. et al. *Dětství a dospívání v současné literatuře pro děti a mládež*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 80-81.

¹⁴⁸ SLADOVÁ, J. et al. *Dětství a dospívání v současné literatuře pro děti a mládež*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014, s. 81.

4 Srovnání románů *Uzly a pomeranče* a *Luke a Jon*

Iva Procházková svou knihou *Uzly a pomeranče* vytvořila výjimečný příběh o dospívání, ve kterém musí hlavní hrdina Darek neustále čelit těžkým životním zkouškám. *Rodinné pohromy měly ve zvyku dostavit se zčistajasna, člověk je nemohl předvídat, nemohl se proti nim vyzbrojit, leda jim utéct. Ale nakonec ho stejně dohonily.*¹⁴⁹ Podobně je tomu i v díle Roberta Williamse *Luke a Jon*, ve kterém se ústřední postava Luke vyrovnává s těžkým osudem a snaží se nepodlehnout náročným životním situacím. Oba romány jsou si navzájem velmi podobné, a tudíž v nich lze nalézt celou řadu společných znaků.

Hlavním protagonistou v obou románech je dospívající chlapecký hrdina, kterému zemřela matka. V případě Darka následkem dlouhodobé nemoci – leukémie, Luke ji naopak ztratil zcela nečekaně po tragické automobilové nehodě. Oba hrdinové nesou ztrátu milované matky velmi špatně, důkazem toho je skutečnost, že se v jejich příběhu objevuje celá řada vzpomínek na dobu, kdy ještě žila. Procházková i Williams se v románech zabývají také špatnou finanční situací rodiny, kdy po smrti matky se stal otcův plat jediným finančním zdrojem, což rodinu velmi ovlivňuje. V příběhu Ivy Procházkové tato situace navíc graduje ve chvíli, kdy je Darkův otec z práce propuštěn a rodina tak ztrácí jediný zdroj svých příjmů, a proto se otec pouští do nezákonného podnikání, které mu nabízí jeho dávný přítel.

Společným rysem oboru románů je také okolnost, že oba autoři zobrazují otce jako problémového rodiče, zčásti neschopného zabezpečit rodinu a navíc s těžkou závislostí na alkoholu. Darkův otec, pan Lyska, není schopný postarat se o svou malou postiženou dcerku a veškerá péče o ni tak zůstává pouze na chlapci. To tedy svědčí o tom, že otec nezvládá situaci. *Darek otci sešit podal v naději, že se přece jen posadí a začne s Emou pracovat – tak, jak to dělávala denně matka. Otce to však ani nenapadlo.*¹⁵⁰ V druhém románu zase Lukův otec, pan Redridge, přestal platit účty, až celá situace vrcholí definitivním zabavením jejich domu a oba se tak stěhují do polorozpadlé ruiny, která ještě více umocňuje jejich depresivní pocity.

Autoři však v příbězích naprosto rozdílně zobrazili hrdinův vztah k otci. Zatímco hlavní hrdina románu Ivy Procházkové svého otce od smrti matky nenávidí, ústřední postava Williamsova díla Luke jej nepřestal nikdy obdivovat, a přesto, že se na něj občas zlobí, nekritizuje ho, ani neodsuzuje. *Vždycky se postaral, aby bylo doma jídlo. Fakt se snažil, to jsem*

¹⁴⁹ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 15-16.

¹⁵⁰ PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 51.

*poznal. Viděl jsem, že na to kdoví odkud sebral sílu. Zvedl hlavu, mžoural na mě skrze mlhu před očima a pokoušel se nasadit si na tvář úsměv. Občas mě objal. To bylo skvělé.*¹⁵¹

Autoři ve svých dílech zobrazili roli hendikepovaného jedince a zároveň jeho místo ve společnosti, což se také stává dalším společným rysem obou románů. Darkova sestřička Ema je postižená, trpí lehkou mentální retardací, ve Williamsově knize se objevuje postava Jona trpící spastickou obrnou. Oba jedinci kvůli svému postižení prožívají těžké chvíle, protože se stávají obětí šikany. V případě Emy se jedná o slovní posměšky a urážky, Jon však zažívá těžké fyzické útoky, následkem kterých je jeho tělo poseté samými modřinami. Luke, který je v roli jeho nejlepšího kamaráda, se ho během příběhu několikrát zastává a vzniká spor mezi ním a Kieranem Juddem, který Jonovi každodenně znepříjemňuje život. Také Darek v příběhu Ivy Procházkové neustále brání svou mladší hendikepovanou sestru před jejím úhlavním nepřítelem Hugem, který se zároveň stává jeho největším rivalem. V obou příbězích tak vznikají neustále spory charakterních chlapců, kteří brání hendikepované jedince, s agresory.

Postavy románů zažívají nepříjemnou zkušenost s odborem sociální péče. Darkovi a Emě vyhrožují sociální pracovníce jejich umístěním do pečovatelského zařízení kvůli špatným rodinným podmínkám. V druhém příběhu je tato situace sice nepřímo spjata s hlavním hrdinou Lukem, týká se však druhého protagonisty románu Jona, jehož chtějí umístit do dětského domova hned po tom, co jeho prarodiče, s nimiž dosud vyrůstal, umístí do pečovatelského domu. Ani v jednom z případů k tomuto vyhocenému závěru nedojde, protože se Darkova a Emina situace vyřeší díky otcově současné přítelkyni, která přesvědčí pracovníce o tom, že se postará o chod celé domácnosti. Jon je zase zachráněn Lukovým otcem, jenž ho po dlouhém procesu získává do péče a stává se jeho opatrovníkem.

Koně hrají důležitou roli v obou románech. V příběhu Darka se objevují jako živá zvířata, která se postupně stávají součástí celé rodiny. Starost a péče o ně navíc členy rodiny více sblíží a postupně se mezi nimi začnou obnovovat vztahové vazby, jež byly smrtí matky narušeny. V knize Roberta Williamse se setkáváme s plastikou koně, již otec vyrábí ze dřeva. I ona pozitivně ovlivní nejen rodinnou situaci, ale i otce, jenž takřka přestává pít alkohol.

Závěr románů je však zcela odlišný. V knize *Luke a Jon* se dřevěná plastika koně dočkává velkého uznání a tento obdiv vyvolá v hlavním hrdinovi velký pocit hrdosti na svého otce, který ji vyrobil. V románu *Uzly a pomeranče* však koně končí tragicky, protože jsou

---

¹⁵¹ WILLIAMS, R. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012, s. 36.

popraveni na jatkách, a tato okolnost vzbudí v Darkovi ještě větší nenávisť vůči jeho otci, jelikož ho za vzniklou situaci obviňuje. *Jakživ už s otcem nebude truhlařit! V ničem mu nebude pomáhat. Med s ním taky nebude stáčet. Ať si trhne nohou! Kdyby ted' proti němu stál, Darek by se nerozmýšlel a plivnul by mu do tváře.*¹⁵² Nakonec však Darek pochopí, že otec situaci nemohl vyřešit jinak a postupně tak dochází k vnitřnímu smíření. V tuto chvíli si hrdina uvědomuje, že jeho dětský život definitivně končí a přichází další etapa jeho života.

Z hlediska jazykové stránky využívají oba autoři ve většině textu spisovný jazyk. Procházková však převážně v dialogích, mezi hlavním hrdinou Darkem a jeho největším rivalem Hugem, využívá nespisovnou formu jazyka, převážně obecnou češtinu, objevuje se zde také užití vulgarismů, jimiž chtěla autorka zobrazit reálnou situaci a ještě více se tak přiblížit dětskému čtenáři. Z hlediska formy je její kniha psána převážně v er-formě, pasáže věnující se retrospektivním částem jsou popisovány ich-formou. Williamsova kniha je naopak psána ich-formou a vypravěčem je sám hlavní hrdina.

---

¹⁵² PROCHÁZKOVÁ, I. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011, s. 213.

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo především poukázat na rodinnou krizi v současné literatuře pro děti a mládež. Pro konkrétní zpracování tématu byli vybráni dva autoři, kteří se ve svých dílech zabývají těžkou rodinnou situací. Hlavním cílem práce se stala analýza a interpretace vybraných děl Ivy Procházkové a Roberta Williamse orientující se na rodinnou problematiku. Autoři ve svých románech zobrazují řadu aktuálních společenských témat, zabývají se otázkou mezilidských vztahů, nezaměstnanosti, úlohou hendikepovaného jedince ve společnosti nebo závažným problémem alkoholismu. Procházková i Williams se ve svých knihách zabývají rodinami, které jsou zasaženy těžkými životními událostmi

Účelem bylo zaměřit se na motiv smrti matky jako jednu z příčin vzniku krize rodiny a prostřednictvím obou literárních děl poté sledovat, jak taková tragická okolnost ovlivní nejen chod celé domácnosti, ale jak také změní ostatní členy rodiny, převážně však dospívajícího hlavního hrdinu v roli dítěte. Při rozboru děl jsme se zaměřili na několik důležitých bodů. Zajímalo nás, jakými směry se budou ubírat hrdinové románů po tom, co ztratili svou milovanou osobu. Jak tato situace ovlivní finanční situaci rodiny. Nastínili jsme vztahy mezi chlapci a jejich otci. Věnovali jsme se hendikepovanému jedinci a jeho úlohou v životě protagonistů, v neposlední řadě jsme se snažili nalézt odpověď na otázku, zda se lze vůbec někdy vyrovnat se se ztrátou matky a zároveň dojít k vnitřnímu smíření.

Byla provedena analýza a interpretace románů *Uzly a pomeranče* a *Luke a Jon*, jejichž prostřednictvím jsme došli k závěru, že ztráta jednoho člověka v rodině v zásadě znamená změnu celého života všech dalších členů. Tato situace rapidním způsobem narušila interakci mezi členy, jejich vzájemné vztahy jsou touto situací narušeny. To je způsobeno především tím, že každý jedinec se s tragickou situací vypořádává jinak, po svém. Navíc tato situace s sebou přináší těžké stavy smutku, lítosti, deprese, které nutí člověka stáhnout se do svého nitra a izolovat se tak od vnějšího světa. Tato krizová situace s sebou navíc přináší celou řadu nových problémů. Finanční stabilita rodiny klesá, jelikož se otcové dostávají do nelehké role samoživitelů. Mnohdy cítí nesnesitelně velkou odpovědnost za rodinu, a tak většinou sahají k alkoholu, který jim napomáhá k únikům z reality.

Ačkoliv autoři zobrazili ústřední chlapecké postavy v opravdu nelehkých životních situacích, hrdinové se za žádných okolností nevzdávají a nepodléhají svému těžkému osudu. Naopak, bojují s životními překážkami a v závěru příběhu dochází k vnitřnímu smíření i pochopení všech událostí. Dílčím cílem bylo také na závěr porovnat mezi sebou výše zmíněné

romány české spisovatelky a zahraničního autora. V této části jsme tedy podrobně popsali společné rysy a motivy obou románů. Jedním z nich je smrt protagonistovy matky, zatímco v románu Ivy Procházkové umírá na leukémii, ve Williamsově díle se matka stává obětí tragické dopravní nehody. V obou dílech se zároveň objevuje postava otce závislého na alkoholu. Setkáváme se s hendikepovaným jedincem, který v knize *Uzly a pomeranče* představuje mladší, mentálně postiženou sestru hlavního hrdiny a v románu *Luke a Jon* se jedná o chlapce se spastickou obrnou, jenž se postupně stává nejlepším přítelem Luka. Další shodou, kterou můžeme v knihách nalézt je špatná finanční situace rodiny a úloha sociálních pracovníků zajímající se o děti, které vyrůstají v nevyhovujících rodinných podmínkách. Zajímavým pojátkem byl motiv koně, který se v románu Procházkové stal symbolem volnosti a nespoutanosti, v díle Williamse představoval otcovu tvůrčí činnost, která ho zbavovala chuti na alkohol. Obě rodiny však díky němu pomohli částečně překonat těžké rodinné období. Protagonisté románů měli rozdílný vztah ke svému otci, Williams zobrazil protagonistu jako syna, který svého otce nedosuzuje a nekritizuje ho, Procházková vytvořila hrdinu, který se vůči otci kriticky vymezuje. Nakonec však dojde k vnitřnímu vyrovnání a pochopení otcovy nelehké situace, jejich vztah se tak může opět obnovit.

Součástí bakalářské práce bylo také zaměřit se na život Ivy Procházkové a věnovat se její rozmanité tvorbě, jež se výrazným způsobem zapsala do vývoje české literatury posledních desetiletí. O jejím úspěchu svědčí řada literárních cen i nominací. Mezi ně patří například nominace na Cenu Hanse Christiana Andersena v roce 1998 a 2008, nebo nominace na Cenu Astrid Lindgrenové v roce 2006. Je zřejmé, že se autorka ve své literární tvorbě pro děti a mládež zaměřuje na vnitřní zápas hrdinů. Její fikční svět prózy připomíná současný svět každodenního života a zachycuje vztahy v rodinách postav nebo mezi vrstevníky. Věnovali jsme se také nadanému spisovateli Robertu Williamsovi, jemuž v českém překladu vyšla zatím pouze jedna kniha. V současné době je však autorem třech literárních příběhů pro děti a mládež, jehož hlavním motivem je přátelství.

Oba romány svým tématem přináší jistou oporu čtenářům, kteří prožívají ve svých rodinách podobnou krizovou situaci, stejně jako protagonisté příběhu. Ztotožnění se s hlavními postavami pomůže dospívajícím překonat své těžké období a pochopit, že v nelehké situaci nejsou sami. Pro čtenáře z harmonických rodin budou díla znamenat pohled do rodin, které jsou zcela ovlivněny a pozměněny zásahem životních tragédií. Skrze tyto jedinečné příběhy si uvědomí hodnotu svého domova a budou si více vážit své bezproblémové rodinné situace.

Seznam použité literatury a pramenů

Literatura

COLOROSO, Barbara. *Krizové situace v rodině: jak pomoci dětem překonat smrt blízkého člověka, nemoc, rozvod a traumata adopce*. 1. vyd. Praha: Ikar, 2008. 239 s. ISBN 978-80-249-1027-7.

ČEŇKOVÁ, Jana et al. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. 171 s. ISBN 80-7367-095-X.

DANEK, Ján, SIROTOVÁ, Mariana, FRÝDKOVÁ, Eva. *Hodnotová orientácia v procese výchovy a vzdelávania*. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2013. 334 s. ISBN 978-80-263-0514-9.

GRECMANOVÁ, Helena et al. *Obecná pedagogika II*. dotisk 1. vyd. Olomouc: Hanex, 2000. 192 s. ISBN 80-85783-24-X.

LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Průvodce literárním dílem: výkladový slovník základních pojmů literární teorie*. 1. vyd. Jinočany: H & H, 2002. 355 s. ISBN 80-7319-020-6.

MANDYS, Pavel et al. *2x101 knih pro děti a mládež: nejlepší a nejvlivnější knihy*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2013. 430 s. ISBN 978-80-00-03336-5.

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Děti, rodina a stres: [vybrané kapitoly z prevence psychické zátěže u dětí]*. Praha: Galén, 1994. 214 s. ISBN 80-85824-06-X.

MATĚJČEK, Zdeněk, DYTRYCH, Zdeněk. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. 98 s. ISBN 80-85282-83-6.

MATĚJČEK, Zdeněk, KOLUCHOVÁ, Jarmila et al. *Osvojení a pěstounská péče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. 155 s. ISBN 80-7178-637-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989. 335 s. ISBN neuvedeno.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 s. ISBN 80-86429-19-9.

MÁCHOVÁ, Jiřina. *Duševní hygiena rodinného života*. 1. vyd. Praha: Avicenum, 1974. 200 s. ISBN neuvedeno.

MÁROVÁ, Zdeňka, MATĚJEČEK, Zdeněk, RADVANOVÁ, Senta. *Výchova dětí v neúplné rodině*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. 113 s. ISBN neuvedeno.

MENCLOVÁ, Věra et al. *Slovník českých spisovatelů*. 1. vyd. Praha: Libri, 2000. 743 s. ISBN 80-7277-007-1.

MINUCHIN, Salvador. *Rodina a rodinná terapie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. 231 s. ISBN 978-80-262-0371-1.

PROCHÁZKOVÁ, Iva. *Uzly a pomeranče*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011. 229 s. ISBN 978-80-00-02820-0.

SLADOVÁ, Jana et al. *Dětství a dospívání v současné literatuře pro děti a mládež*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 126 s. ISBN 978-80-244-4025-5.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 173 s. ISBN 80-7178-559-8.

ŠŤASTNÁ, Anna. *Neúplné rodiny v České republice a ve vybraných evropských zemích*. 1. vyd. Praha: VÚPSV, 2009. 131 s. ISBN 978-80-7416-038-7.

ŠUBRTOVÁ, Milena et al. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež. II., Čeští spisovatelé*. 1. vyd. Praha: Libri, 2012. 465 s. ISBN 978-80-7277-506-4.

URBANOVÁ, Svatava. *Dialogy Ivy Procházkové*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2012. 199 s. ISBN 978-80-7464-143-5.

WILLIAMS, Robert. *Luke a Jon*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2012. 167 s. ISBN 978-80-00-02940-5.

Internetové zdroje

Iva Procházková [online]. Dostupné z: <<http://ivaprochazkova.cz>> [cit. 2015-01-06].

Robert Williams [online]. Dostupné z: <<http://www.robertwilliamsauthor.co.uk>> [cit. 2015-03-25].

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Tomáš Pírek
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Vlasta Řeřichová, CSc.
Rok obhajoby:	2015

Název práce:	Krize rodiny v současné literatuře pro děti a mládež
Název v angličtině:	Family crisis in contemporary literature for children and youth
Anotace práce:	Práce se zabývá krizí rodiny v současné literatuře pro děti a mládež. Její součástí je analýza a interpretace vybraných děl současných spisovatelů Ivy Procházkové a Roberta Williamse, kteří se tímto tématem ve svých románech zabývají. Bakalářská práce poukazuje prostřednictvím literárních děl na to, jak smrt matky ovlivní fungování celé rodiny.
Klíčová slova:	rodina, dítě, krize rodiny, smrt rodiče, osamělý otec, současná literatura pro děti a mládež, Iva Procházková, Robert Williams
Anotace v angličtině:	This thesis deals with the topic of family crisis in contemporary literature for children and youth. The analysis and interpretation of two authors Iva Procházková and Robert Williams are included, as they implemented this theme into their novels. The thesis portrays through literature how death of a mother can affect the whole family.
Klíčová slova v angličtině:	family, child, family crisis, death of parent, lonely father, contemporary literature for children and youth, Iva Procházková, Robert Williams
Přílohy vázané v práci:	
Rozsah práce:	53
Jazyk práce:	český

